

**MISIR'DA PAMUK PİYASASINDA EKONOMİK GELİŞMELER
VE DEĞİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ**

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

T.C.
BURSA ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**MISIR'DA PAMUK PİYASASINDA EKONOMİK GELİŞMELER VE
DEĞİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ**

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

0000-0003-4519-266X

Prof. Dr. Serkan GÜRLÜK
(Danışman)

YÜKSEK LİSANS
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI

BURSA – 2023
Her Hakkı Saklıdır

TEZ ONAYI

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM tarafından hazırlanan“Mısır'da Pamuk Piyasasında Ekonomik Gelişmeler ve Değişimi Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı'nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. SERKAN GÜRLÜK
0000-0002-3159-1769

Başkan :	Aaaaa. Dr. Aaaaaaaa AAAAAAAAAA Aaaaaaaa Üniversitesi, Aaaaaaaa Fakültesi, Aaaaaaaa Anabilim Dalı	İmza
Üye :	Aaaaa. Dr. Aaaaaaaa AAAAAAAAAA Aaaaaaaa Üniversitesi, Aaaaaaaa Fakültesi, Aaaaaaaa Anabilim Dalı	İmza
Üye :	Aaaaa. Dr. Aaaaaaaa AAAAAAAAAA Aaaaaaaa Üniversitesi, Aaaaaaaa Fakültesi, Aaaaaaaa Anabilim Dalı	İmza

Yukarıdaki sonucu onaylarım

Prof. Dr. Ali BAYRAM
Enstitü Müdürü
.././....

U.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

01/06/2023

İSLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

TEZ YAYINLANMA FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezin/raporun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma izni Bursa Uludağ Üniversitesi'ne aittir. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet hakları ile tezin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları tarafımıza ait olacaktır. Tezde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederiz.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında, yönerge tarafından belirtilen kısıtlamalar olmadığı takdirde tezin YÖK Ulusal Tez Merkezi / B.U.Ü. Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi ve üye olunan diğer veri tabanlarının (Proquest veri tabanı gibi) erişimine açılması uygundur.

Danışman Adı-Soyadı

Öğrencinin Adı-Soyadı

Tarih

Tarih

Prof. Dr. SERKAN GÜRLÜK

ISLAM MUHAMMED ELSAADY

ABDELAZEEM

İmza

İmza

Bu bölüme kişinin kendi el yazısı ile okudum anladım
yazmalı ve imzalanmalıdır.

Bu bölüme kişinin kendi el yazısı ile okudum
anladım yazmalı ve imzalanmalıdır.

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

MISIR'DA PAMUK PİYASASINDA EKONOMİK GELİŞMELER VE DEĞİŞİMİ ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN İNCELENMESİ

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

Bursa Uludağ Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. SERKAN GÜRLÜK

Mısır pamuğu, ülkenin ekonomik yapısının dayanak noktalarından biri olduğu için önemli stratejik ürünlerden biri olarak kabul edilir. Dünya piyasalarında hala tekstil ve lüks giyim için dünyanın en kaliteli pamuğu olarak ayırt edilmektedir. Bu durum Mısır'a küresel piyasada iplikçilik, dokuma, konfeksiyon, yağ ve konsantre yem üretimi gibi birçok temel endüstriye girmesi için özel bir göreceli avantaj sağlamaktadır. Pamuk ekiminde, düşük fiyatlar, çiftçilerin daha değerli ürünleri üretmeyi tercih etmesi ve yüksel yaşama masrafları ile azalma meydana gelmiş ve 1960'ların başında yaklaşık iki milyon olan ekim alanı 2020 yılında 265.000 dönüme düşmüştür. Bu doğrultuda çalışma, Mısır pamuğunun ekonomik bir değerlendirmesini ve pamukta meydana gelen değişiklikleri ve belirlenen değişkenlerde meydana gelen değişimlerin durumunu incelemeyi hedeflemektedir. Çalışmada, Fayyum vilayetinde yapılan bir anket çalışmasından elde edilen veriler ve tarımsal üretim verileri kullanılmış ve değişkenlerin değerlendirilmesi amacıyla Multinomial Lojistik Regresyon yöntemi kullanılmıştır. Sonunda bu sonuç ve önerilere ulaşılmıştır, tarımsal girdi sağlamak ve mahsulün pazarlanmasına yardımcı olmak için Tarım Kooperatifleri Derneklerinin rolünü etkinleştirmenin uygun maliyetli olduğu gözlemlenmiştir. Aynı zamanda girdi piyasalarındaki tekelleşmenin engellenmesi ve girdi fiyatlarının istikrara kavuşturulması için mekanizmaların kurulması gerekmektedir. Yerel ve küresel pamuk fiyatları arasındaki fiyat dengesizliklerinin çiftliklerin kar marjını yükselten , iyi tanımlanmış bir fiyat politikası geliştirmekte ekili alanların azlamasını engellemekte etkili olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Pamuk - Mısır uzun lifli pamuğu - pamuk piyasası - Ekonomik kalkınma - Yerel piyasa - Küresel piyasa.

2023, viii + 68 sayfa.

ABSTRACT

MSc Thesis

INVESTIGATION OF ECONOMIC DEVELOPMENTS AND FACTORS AFFECTING CHANGE IN THE COTTON MARKET IN EGYPT

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

Bursa Uludağ University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Agricultural Economics

Supervisor: Prof. Dr. SERKAN GÜRLÜK

Egyptian cotton is considered as one of the most important strategic crops because it is one of the mainstays of the economic structure. It is still distinguished in the world markets as the best quality cotton in the world for textiles and luxury clothing, which gives Egypt a special relative advantage in the global market for its entry into many basic industries related to this field Such as spinning, weaving and garments as well as the manufacture of oils and concentrated fodder. Cotton cultivation faced many problems that led to farmer retreat from cultivating it as a result of its low prices and their tendency to cultivate other more valuable crops and economic returns, especially with the high cost of living, which affected its cultivated area, which was to 2 million acres in the sixties of the last century and decreased to be 265,000 acres in 2020. Accordingly, the study aims to present an economic assessment of Egyptian cotton and the changes that have occurred to it and the consequences of these variables. The study has taken Fayyum governorate as a model for studying changes in the cotton crop through data of agricultural economic variables and preliminary data for a field study conducted in Fayyum governorate using Multinomial Logistic Regression, the following results and recommendations was reached. Activating the role of Agricultural Cooperatives Societies to provide agricultural production supplies and helping marketing the crop is affordable. Establishing a binding mechanism to prevent monopolies in the input markets to stabilize their prices and their availability in the market is necessary. Price imbalances between domestic and global cotton prices need to be addressed by developing a well-defined policy to price it, while raising the profit margin of farms, so that the significant deterioration in the cultivated area can be stopped.

Key words: Cotton - Egyptian cotton - the Egyptian long fiber cotton - Cotton market - Economic factors - Local market - Global market.

2023, viii + 68 pages.

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Tez çalışmamın planlanmasından sonuçlanmasına kadar olan süreçte değerli bilgilerini benden esirgemeyen tez danışmanım Sayın Prof. Dr. SERKAN GÜRLÜK'ye sonsuz teşekkürlerimi borç bilirim. Ayrıca Fayyum Ziraat Fakültesinin değerli üyelerinden Sayın Dr. Mohamed Abdelhameed hocamada maddi ve manevi desteklerinden dolayı sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma çalışmam sırasında gösterdikleri sabır, manevi katkı ve desteklerinden dolayı öncelikle değerli aileme ve özellikle değerli öğretmen arkadaşlarıma her zaman yardımcı oldukları için teşekkürlerimi sunarım.

ISLAM MUHAMMED ELSAADY ABDELAZEEM

01/06/2023

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ VE/VEYA TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI.....	1
2.1 Kuramsal Yapı.....	4
2.2 Kaynak Araştırması.....	13
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	22
3.1 MATERYAL.....	22
3.2. YÖNTEM.....	23
4. BULGULAR.....	25
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	58
KAYNAKLAR.....	64
ÖZGEÇMİŞ.....	68

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler
%

Açıklama
Yüzde

Kısaltmalar

Açıklama

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma ve Geliştirme
CATGO	Cotton Arbitration and Testing General Organization
DA	Dekar
EXP	The exponential value of B. (The odds ratio)
FAO	Dünya tarım ve Gıda Örgütü
GDO	Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
GSYH	Gayrisafi Yurt İçi Hasıla
HA	Hektar
ICAC	International Cotton Advisory Committee
KG	Kilogram
LE	livre égyptienne (Mısır Lirası)
M ³	Metreküp
MNL	Multinomial logit modele
MTAIB	Mısır Tarım ve Arazi Islahı Bakanlığı
RCA	Root Conflict Analysis (Kök Çelişki Analizi)
USD	Birleşik Devletler Doları

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 2.1. Mısır Haritası.....	8
Şekil 2.2. Araştırma Bölgesi Fayyum (Mısır).....	9
Şekil 4.1. Pamuk İlaçlama.....	38
Şekil 4.2. Pamuk İşgücü.....	39
Şekil 4.3. Pamuk elle hasat şekli.....	45

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 2.1. Mısır'da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (1960)	10
Çizelge 2.2. Mısır'da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (1980)	11
Çizelge 2.3. Mısır'da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (2020)	12
Çizelge 4.1. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların meslek durumları.....	25
Çizelge 4.2. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların yaş grupları.....	25
Çizelge 4.3. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekim alanları ve elde edilen üretim miktarları.....	26
Çizelge 4.4. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekim alanları ve yaş grupları.....	26
Çizelge 4.5. Pamuk üretim hacminde Fayyum ili ile Mısır arasındaki karşılaştırma (2021).....	27
Çizelge 4.6. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Eğitim Durumları.....	28
Çizelge 4.7. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Gelir-Eğitim İlişkisi.....	28
Çizelge 4.8. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Deneyim Grupları ve Eğitim ilişkisi.....	29
Çizelge 4.9. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların yaş grupları ve Kooperatif Üyeliği.....	29
Çizelge 4.10. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Doğal Afet Önlemleri ve Tarım Sigortaları Bilgisi	30
Çizelge 4.11. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır Pamuğu kalite Algısı.....	31
Çizelge 4.12. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Arazi Mülkiyeti.....	31
Çizelge 4.13. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Arazi Kirası Değerleri..	31
Çizelge 4.14. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Toplam tarım arazisi ve pamuk ekim alanları.....	32
Çizelge 4.15. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı artırma yönündeki görüşleri.....	32
Çizelge 4.16. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı artırma sebepleri.....	32
Çizelge 4.17. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı azaltma sebepleri.....	33
Çizelge 4.18. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuktan gelir grupları ve gelir yeterliliği.....	33
Çizelge 4.19. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pamuk Üretim Sorunları.....	34
Çizelge 4.20. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Ölçek Büyümesi Karşısındaki Düşündüğü Engeller.....	35
Çizelge 4.21. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların İklim Değişikliği Bilgi Düzeyi.....	35
Çizelge 4.22. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Tohum Edinim Yerleri	36
Çizelge 4.23. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Tohum Kalitesi Bilgisi	36
Çizelge 4.24. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlardan Tohumları Kalitesiz Bulanların Gerekçeleri.....	36
Çizelge 4.25. Araştırma Bölgesinde Ankete katılanların tohum fiyatlarından memnuniyeti.....	37

Çizelge 4.26.	Araştırma Bölgesinde Ankete katılanların Tarım Kimyasalları Zarar Bilgisi	38
Çizelge 4.27.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların İşgücü Değerlendirmesi.....	39
Çizelge 4.28.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Devlet Desteğine Karşı Yaklaşımları.....	40
Çizelge 4.29.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pamuk Politikalarına Genel Yaklaşımı.....	41
Çizelge 4.30.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlara Göre Mısır Pamuk Üretiminin Kötüleşme Sebepleri.....	41
Çizelge 4.31.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pazarlama Tercihleri..	42
Çizelge 4.32.	Araştırmaraştırma Bölgesinde Ankete Katılanların, açık artırma sistemi sonrasında alıcıların tutumundaki değişimler.....	42
Çizelge 4.33.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların hammadde ve girdi temin kanalları.....	43
Çizelge 4.34.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Hasat Sonrası Sorunları.....	43
Çizelge 4.35.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır pamuğunun yerel ve küresel piyasaya katkısına yönelik yaklaşımları.....	45
Çizelge 4.36.	Araştırmalar Bölgesinde Ankete Katılanların yerel olarak iyileştirme önerileri	46
Çizelge 4.37.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlara Göre Mısır Pamuğunun Küresel Etkisinin Azalmasının Sebepleri.....	47
Çizelge 4.38.	Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır pamuğunun küresel konumuna geri getirme öneriler.....	48
Çizelge 4.39.	Multinomial Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklayıcı İstatistikleri.....	49
Çizelge 4.40.	Multinomial Model-1 Sonuçları.....	53
Çizelge 4.41.	Multinomial Model-2 Sonuçları.....	54

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin tarımın icadı ile bir dönüm noktası yaratmasına kadar dünyada neredeyse hiçbir değişim olmamıştır. Dünya ekonomisinde 150 yıl öncesine kadar dünya toplam üretimi, tarımsal üretim ile sınırlıydı. Ancak sanayi devrimi ile üretim potansiyeli hem miktar hem de çeşitlilik olarak artış göstermiştir. Güçlü ekonomik büyüme gösteren ülkeler, her sektörde olduğu gibi tarım sektöründe de güçlü bir konuma gelmişler; birim alandan ya da birim çiftlik hayvanından elde edilen verimlerde önemli artışlar olmuştur. Üretim alanındaki bu gelişme ve dönüşüm, tüketici taleplerinde de değişimlere sebep olmuştur. Günümüz tüketicisi ile 100 yıl önceki tüketicinin ihtiyaçları araştırılsa, günümüz insanının çok çeşitli mal taleplerinin olduğu ortaya çıkacaktır.

Dünya ekonomik büyümesinin artış sağlamasının pek çok boyutu olsa da aslında inovasyon, yani yenilik, artan refah ile daha fazla artış göstermiştir. Yeniliklere olan talep, daha fazla yeniliğin daha çeşitli konulara girişini hızlandırmış, bu döngü dünya ülkelerinin refah seviyesinde artışlar meydana getirmiştir. Bununla birlikte her ülkede aynı gelişimler yaşanmamıştır. Dünyadaki dönüşüme adaptasyon sağlayan ülkeler özellikle 2. Dünya Savaşı Sonrası yıkımın yarattığı olumsuzlukları ortadan kaldırmak için hemen hemen her alanda ilerleme göstermişlerdir. Tarımsal alandaki ilerlemeler önce tarım devrimini sonra da sanayi devrimini gerçekleştirmiş; pek çok gelişmiş ülke, tarımsal üretimi devam ettirerek, endüstriyel gelişimde ürettikleri bilgi birikimini tarım sektörüne de aktarmış ve paralel bir büyüme sağlamıştır. Yüksek verimli tohum çeşitlerinin ıslahı, tarım kimyasalları, mekanizasyon ve tarımın diğer teknolojileri, gelişmiş ülkelerde üretilmiş, önce bu ülkelerde kullanılmış daha sonra az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelere transfer edilmiştir. Tüm bu etkenler, tarımsal kalkınmasını henüz gerçekleştirememiş ülkeleri olumsuz etkilemiş, nüfus baskısıyla da bu ülkeler günümüzde neredeyse tarım ürünleri ithalatçısı hâline gelmiştir.

Mısır da bu tür ülkelerdendir. Tarihsel süreçte yukarıda bahsedilen dönüşümlere ayak uydurulamamış ve ülkede yaklaşık 7 Milyon kişinin gıda güvencesizliği yaşadığı Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Organizasyonu (FAO) tarafından deklare edilmiştir (FAO, 2021). Mısır, Kuzey Afrika'nın önemli bir ülkesi olup 100 milyonu aşan nüfusuyla önemli bir ticaret merkezidir. Akdeniz'e kıyısı olması sebebiyle de Avrupa

Birliği'nin ilgi alanına girmekte ve önemli bir ticaret ortağı olmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği'nden proje bazlı desteklerden faydalanmaktadır. Ancak siyasi süreçlerin ve doğal faktörlerin etkisiyle ülkenin bölgede etkin rolünü yitirdiği söylenebilir.

Dünya tarım tarihi incelenirse Mısır'da kurulmuş olan medeniyetin izleri hissedilir. Pek çok tarımsal üretim alanında Mısır medeniyetinin öncülük yaptığı söylenebilir. Ancak son yıllarda özellikle tarımsal alanda bu özelliğini yitirmiş olması pek çok araştırmacının bu konuda çalışmalar yapmasına sebep olmuştur. Gıda tüketimine ayrılmayan ancak tarımsal kalkınmada önemli bir tarımsal ürün olan pamuk, Mısır için 1960'lardan 2000'li yıllara gelene kadar çok önemli bir endüstriyel tarım ürünüydü. Ancak teknolojik dönüşüm, hem sentetik yollarla üretilmiş alternatif ürünlerin çoğalmasına hem de kumaş olarak işlenebilen bitkisel ürün sayısının artmasına bağlı olarak düşüş göstermiştir. Mısır'da en önemli beş tarımsal üretim alanı içerisinde yer alan Mısır pamuğu tarımı, üretim alanı son yıllarda azalma göstermektedir. 2019 yılında 370 bin dekar arazide üretimi yapılan Mısır pamuğu, 2020'de 265 bin dekara ve 2021 yılı MTAIB tahminlerine göre üretim 237,5 bin dekara düşmüştür (MTAIB,2020).

Mısır Pamuğu, uzun lifli olması sebebiyle yüzyıllardır diğer ülkelerin pamuk çeşitlerinden katma değer açısından ayrılmıştır. İşlemede ekonomik avantajlar ve kullanımda konfor yaratması bakımından avantajlar sağlayan bir üründür. Özellikle Batı Avrupa'da tekstil sektörünün vazgeçilmez hammaddesi olarak öne çıksa da son yıllarda bu özelliğini yitirmiştir. Mısır pamuğu dış ticaret hacmi 10 Milyar ABD dolarının üzerinde bir değere sahiptir. Ancak Bunun 6.5 Milyar doları ithalat tarafındadır. Pamuk üreticisi olan Mısır, gelişen konjoktüre uyum sağlayamamış; ham pamuğun işlenmesinden sonra ülkeye gelişile kumaş hâline getirilip pazarlanmaya çalışılmıştır. Mısır'da 2021-2022 döneminde 56 Milyon ton ham pamuk ihracatı yapılıp, 89 Milyon ton işlenmiş pamuk ithalatı yapılması beklenmektedir (ICAC, 2022). Özetle Mısır, sahip olduğu katma değerli ürünün işlemesini sağlayacak modernizasyonu sağlayamamıştır.

Bu yüksek lisans tezi çalışılmasının amacı, Mısır'daki pamuk piyasasının küresel olarak gerilemesinin nedenlerini araştırmaktır. Mısır pamuğunun sektör olarak kötüleşmesinin sebepleri, Mısır pamuğunun yerel ve küresel piyasaya katkısı, Mısır pamuğunun nasıl tekrar tarımsal kalkınmanın önemli itici güç olabileceği ve bunu sağlayacak gelişme

faktörleri tartışılacaktır. Araştırma ile Mısır'da pamuktan elde edilen ekonominin, kalkınma ve büyüme etkilerinin ortaya konması ile Mısır uzun lifli pamuğunun küresel konumuna geri dönmesi için çözüm önerileri getirilecektir.

2. KURAMSAL TEMELLER ve KAYNAK ARAŞTIRMASI

2.1 Kuramsal Yapı

Mısır ilk olarak 1800'lerde Mısır Valisi Muhammed Ali'nin yönetimi altındayken sanayileşmeye başlamıştır (Panza ve Williamson, 2015). Yerli sanayiye geliştirmek ve kar elde etmek amacıyla Ali, pamuğu düşük fiyattan satın almayı ve daha yüksek fiyatla yeniden satmayı planlamıştır (Panza ve Williamson, 2015). Pamuk sanayiye geliştirme düşünceleri giderek önemli bir hal aldı ve hızla büyümüştür. Ali tarafından diğer tarımsal ürünleri de içeren tekel tipi bir sistem yaratıldı. Ancak bu tekelci yapı sebebiyle sosyal refah kayıpları gözlemlendi. Bu durum pamuklarını düşük fiyatlarla satacak olan çiftçiler için pamuk üretimini azaltmaya yönlendiren bir ortam yarattı. Kârlılığını daha da arttırmak için yüksek üretim artışına ihtiyaç olduğundan, çiftçilerin pamuk üretmeye devam etmesi için sulama ve ulaşım altyapısı güçlendirildi. Pamuğun ticari üretim malı haline getirilmesi de dahil olmak üzere yeni pamuk tarım teknolojisi ve iyileştirmeler yapıldı (Kamel, 2011). 1830'lara gelindiğinde Mısır'ın modern çekirdeği pamuk eğirme ve dokumadan oluşuyordu (Panza ve Williamson, 2015). Kısa bir süre sonra, Mısır dünyadaki en yüksek 5. büyük üretici konumuna gelmişti.

Mısır'ın vergi sistemi 1800'lerin ortalarında uygulamaya kondu ve bu sistem, arazinin köylüler tarafından kira karşılığında kiralanmasına ve ekilmesine izin verdi (Richards, 1980). O zamanlar rant, ya nakitten ya da bazı durumlarda köylü tarafından toprak sahibine sağlanan bir emek hizmetinden oluşuyordu (Richards, 1980). Toprak sahipleri, mülkiyet haklarıyla bağlantılı serveti hızla fark etmeye ve arazilerini satmaya başladılar (Richards, 1980). Vergi sistemi ayrıca arazi sahibinin arazisinde gerçekleşen toplam mahsul üretiminden elde edilen gelirin %10'una kadarını almasına izin vermekteydi (Rodríguez ve Elasaag, 2015). Arazi ticareti yoluyla yeni elde edilen servet, kısa sürede kendilerini daha zengin tüccarlar, bankacılar ve devlet memurları arasında bulan vergi mükellefleri için giderek daha elverişli hale geldi (Rodríguez ve Elasaag, 2015). İlerleyen yıllarda, köylü toprak sahipleri kendilerini toprak sahiplerine bağlı kiracılar olarak buldu. Arazi mülkiyetindeki bu tür değişiklikler, tarımsal ürünlere olan talebin artmasıyla aynı zamana denk geldi (Chapagain ve ark., 2005). Mısır'da pamuk ekimi,

küçük toprak sahibi köylülerin egemenliğinde olmaya devam etti (Chapagain ve ark., 2005). Bilgi ve deneyim eksikliğinden dolayı çok sayıda organizasyonel ve sürdürülebilirlik sorunu ortaya çıkmaya başladı. Köylü çiftçiler, sürekli olarak mümkün olan en ucuz malzemeleri kullanarak en düşük fiyata yüksek miktarda pamuk sağlamaları için aşırı baskı altında tutuldular (Chapagain ve ark., 2005). Bu nedenle, tasarruf etmenin bir yolu olarak, ne yazık ki pek çevre dostu olmayan yöntemler olan en ucuz teknolojileri kullanmak durumunda kaldılar. Pamuk sektöründe modernizasyona geçilmesi mümkün olmadı.

Tarım kimyasallarının kullanılması açısından bakıldığında görülmektedir, Dünya insektisit piyasanın yaklaşık %24'ü pamuk tarımı için kullanılmaktadır (Chapagain ve ark., 2005). Pamuk üretiminde çevreyle dost olmayan üretim sisteminde toprakta yıkanmayla yeraltı sularına karışan kimyasallar besin zincirine de bulaşabilmektedir. Nehirlerde ve göllerde ötrofikasyon denen sorunu ortaya çıkaran kimyasallar arıtma maliyetini de arttırmaktadır. Küresel su ayak izinin yaklaşık beşte birinin pamuk tarımından kaynaklanan kirliliğin bir sonucu olduğu belirtilmiştir (Chapagain ve ark., 2005). Pamuk tarımı, küresel su kullanımının %2,6'sını oluşturmaktadır (Chapagain ve ark., 2005). Pamuk üretiminde ve hasat sonrasında su tüketimi yüksek olan bir üründür. Mısır, diğer pamuk yetiştiren ülkelerle karşılaştırıldığında, pamuk tarımı için en fazla ikinci su tüketen ülkedir. Mısır 1 ton pamuk için 3.805 m³ su tüketerek, dünyadaki en yüksek üçüncü su tüketicisinden en az bin m³ daha fazla su tüketmektedir. Pamuk tarımı için kullanılan küresel ortalama su ton başına yaklaşık 1300 m³'tür. Bu da Mısır'ın şu anda diğer ülkelere kıyasla pamuk tarımında iki kat daha fazla su kullandığı anlamına gelmektedir.

İhracata yönelen pamuğun su kaynaklarını olumsuz etkilediği de belirtilmektedir. Pamuk için kullanılan suyun yaklaşık %44'ünün iç piyasaya fayda sağlamak için değil, ihracat için kullanılmakta olduğu belirtilmiştir (Chapagain ve ark., 2005). Ancak tarımsal kalkınma sürecinde katma değeri yüksek olmayan ürünlerde de belirli oranlarda su tüketimi mevcuttur. Ülkenin en özel ürünü suyu akılcı kullanabilecek teknolojilerin tarlalara ulaşmaması sebebiyle su çok kullanılmasına rağmen verimlilik düşmekte ve çift yönlü kayıp yaşamaktadır.

Mısır'ın pamuk çiftçiliği endüstrisi, sorunlu Mısır Pamuk Yaprak Kurdu'nu öldürme arzusundan dolayı sentetik pestisitlerin dikkatsiz ve gelişigüzel kullanımını beraberinde getirmiştir (Shaurub ve ark., 2014). Mısır pamuğu yaprak kurdu veya *Spodoptera littoralis*, Mısır pamuğu mahsulünün ciddi problemler yaratan bir zararlıdır. Bu zararlının böyle bir sorun olmasının nedeni, pamuğun Mısır ekonomisinde çok özel bir konuma sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Geçmişte Mısır'ın temel ürünü olan pamuk hem ham hem de işlenmiş formlarda tarımsal ihracatın önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı. Mısır büyük ölçüde gelişmekte olan bir ülke olması nedeniyle kronik bir ödemeler dengesi açığına sahip bir ülkedir. Ödemeler dengesi, bir ülkenin sakinleri tarafından yapılan tüm uluslararası finansal işlemlerin kayıdır. Bir ülkenin ödemeler dengesi, ithalatını karşılayacak kadar tasarruf edip etmediğini ifade eder ve aynı zamanda ülkenin büyümesi için yeterli ekonomik çıktı üretip üretmediğini de ortaya koyar (Rehber, 2012). Mısır'ın kalıcı bir ödemeler dengesi açığı olduğu için, bu kadar güvenilir bir ihracat ürününün ülke için kritik bir ekonomik öneme sahip olduğu görülmektedir (Clapham, 1979). Clapham (1979) "Mısır Pamuk Yaprak Kurdundan kaynaklanan kayıplar yılda milyonlarca Mısır poundu (LE) olarak ölçüldüğünü" belirtmiştir.

Pestisitlerin kullanımı çevre üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir (Chapagain ve ark., 2005). Mısır pamuk tarımında kullanılan bazı pestisitlerin kullanımı, doğal yırtıcılar ve tozlayıcılar gibi hedef olmayan birçok organizma için talihsiz yan etkilere sahiptir. Bu pestisitlerin, hedef olmayan türler üzerindeki etkilerine kıyasla ne kadar etkili olduğunu görmek için El-Heneidy ve ark. (2015) tarafından bir çalışma yapılmıştır. Hedef zararlılar pembe kurt kurdu, *Pectinophora gossypiella* ve Mısır Pamuk Yaprığı Solucanı (*Spodoptera littoralis*) popülasyonlarındaki azalma oranları 2013 ve 2014 yıllarında %63,2-72,5 ile %61,9-74,8 arasında değişmiştir. Bu, bu hedef zararlılarda ortalama %68'lik bir azalma oranı olarak görülebilir. Hedef dışı türler olan *Aphis gossypii*, *Bemisia tabaci* ve *Tetranychus Urticae Koch*'taki azalma oranları 2013 ve 2014 yıllarında %35,6-83,3 ile %50,3-83,0 arasında değişirken, yırtıcı türler *Coccinellids*, *Chrysoperla carnea* ve örümceklerin 2013 ve 2014'te popülasyonlarda azalma oranı %79,2-96,5 ve %65,2-91,8 olmuştur (El -Heneidy ve ark., 2015). Bu, hedef dışı türlerde ortalama %60 – 80 azalma olarak görülebilir. Bu çalışma, hedef türleri azaltmak için kullanılan pestisitlerin,

aynı alandaki hedef olmayan türlerin popülasyonlarını yaklaşık aynı miktarda azalttığına dair kanıt sunmaktadır. Bu hedef dışı organizmalar tarım ve çevre için değerlidir ve değerleri büyük ölçüde hafife alınmaktadır (El-Heneidy ve ark., 2015).

Mısır hükümetinin sübvansiyonları durdurduğu 1994 yılından bu yana Mısır'da pamuk üretiminde istikrarlı bir düşüş olmuştur (Textile Today, 2017). Mısır'daki pamuk tarım arazileri bu dönemden sonra yaklaşık %80 oranında azalmıştır (Masr, 2016). Hükümetin mali yardımını olmadan, pamuk çiftçiliği için kullanılan yeni sürdürülebilir standartlar sürdürülemez kadar pahalı hale gelmiştir.

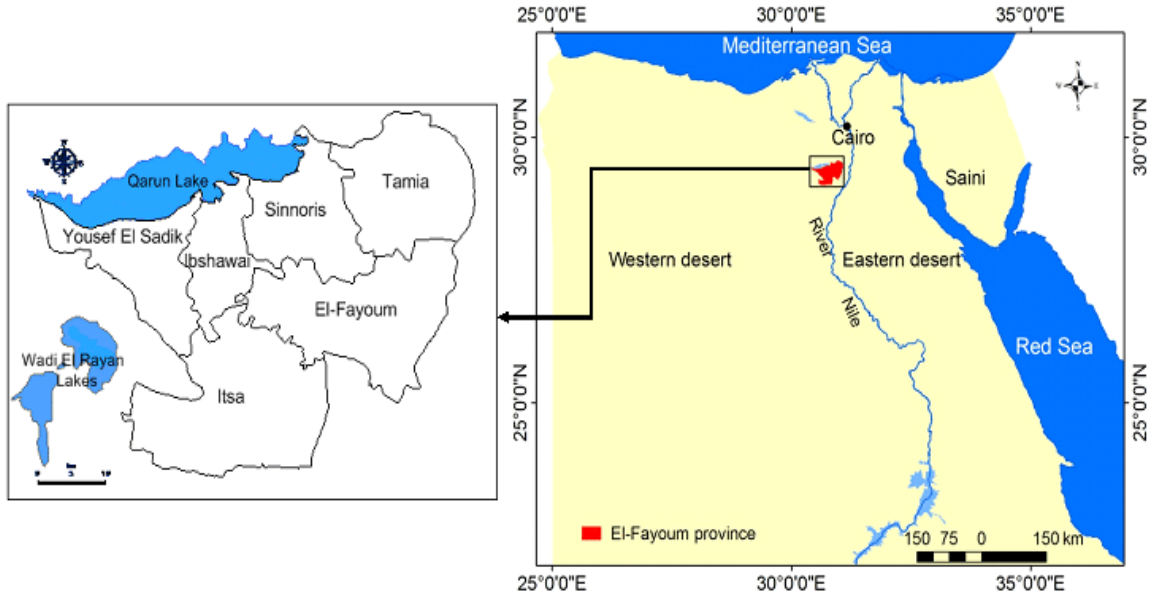
Mısır'daki çiftçiler genellikle yeterli eğitimden yoksundurlar ve bu da uygun sulama seviyeleri ve bir büyüme mevsimi için zamanlama hakkında yetersiz bilgilere sahip olmalarına yol açmaktadır (Radwan, 1997). Sulama uygulamalarındaki iyileştirmeler, çiftçilerin mahsulün fiili ve potansiyel su kullanımıyla ilgili mevcut uygulamaları hakkında bilgi sahibi olmalarına bağlıdır. Su kullanım verimliliğini artırmaya yönelik her türlü çaba, o sırada mevcut olan fiili arazi ve kaynakların değerlendirilmesiyle başlamalıdır. Bu bilgi, genel verimliliği ulaşılabilir bir düzeye yükseltmeyi amaçlayan rasyonel iyileştirmeler yapmak için esastır (Radwan, 1997). Sulanan pamuk çiftliklerinin çoğu, tatlı suyun kıt olduğu Akdeniz iklim bölgelerinde yer almaktadır (Chapagain ve ark., 2005).

Pamuk tarımındaki düşüşü etkileyen son kilit faktör, çiftçilerin Mısır Hükümeti ile karşı karşıya kaldıkları zorluklardan kaynaklanmaktadır. Mısır hükümeti, 'gösterge referans fiyatlarının' açıklanmasını ekimden çok sonraya ertelemektedir. Pamuğa yönelik hükümet gösterge fiyatları genellikle uluslararası fiyatları aşar ve genişletilmiş yerel ekimi teşvik etmeyi amaçlar (Abdel-Salam ve Mohamed, 2009). Bununla birlikte, Mısır Hükümeti'nin sonbahar zamanı duyuru tarihi, pamuk çiftçilerinin kârlarını maksimize etmek için stratejik olarak mahsul ekme dönemlerinde problem yaratmaktadır. Bu nedenle, birçok Mısırlı çiftçi pamuk mahsullerinde para kaybetmekte ve finansal olarak daha faydalı diğer mahsullere geçmektedir.

Dünya pamuk fiyatlarının artması, düşük fiyata alışmış uluslararası ithalatçılar için bir avantaj oluşturabilir. Ancak uluslararası ticarete piyasa payını yitirmek çok önemli bir sorundur. Bu kapsamda kademeli olarak hedefler belirlenmeli, yüksek verimli GDO'lu ürünlerden ziyade Mısır pamuğunun kalitesinin anlatılması için gerekli adımlar atılmalıdır. Ancak herşeyden önemlisi, pamuk tarımı ile uğraşan çiftçilerin yoksul kalmış olmasıdır. Yoksul çiftçi, düşük tasarruf, düşük yatırım, düşük gelir döngüsünden kurtulamamaktadır. Benzer sorunlar, araştırmanın yürütüldüğü Fayyum İlin'deki köylerde de sorundur. Fayyum, Mısır'da önemli pamuk üretim merkezlerinden biridir. Fayyum ilindeki pamuk ekili alanların 2.8 bin hadır, ve pamuk dönümünün ortalama verimliliği yaklaşık 825 kg/ha dır. Fayyum'un toplam pamuk üretimi 2.3 tondur. Bu kapsamda araştırma bölgesi, pek çok küçük-orta ölçekli pamuk üreticisinin bulunduğu Fayyum'da gerçekleştirilmiştir (Şekil 2.1,Şekil 2.2)

Şekil 2.1. Mısır Haritası

Şekil 2.2. Araştırma Bölgesi Fayyum (Mısır)

Tarihsel süreçte anlatılanlar ve literatüre dayalı yorumları daha iyi anlayabilmek için Mısır ülkesinde üretim, ekili alan, verim ve dış ticaret verileri çizelgeler halinde hazırlanmıştır. 1960, 1980 ve 2020 yıllarını dikkate alan çizelgelerde, Mısır'ın 1960 yılında dünyada dördüncü büyük pamuk üretim ülkesi olduğu söylenebilir. Özellikle 80'li yılların sonunda bu özelliğini kaybetmeye başladığını ve günümüzde 29. Sıraya kadar gerilediği gözlemlenmiştir. 1980 yılında yedinci sıraya gerilemiştir. 1960 ve 1980 yılları arasındaki üretim miktarları arasında 8.1 kat azalma vardır. 1960 yılında 480 bin ton olan üretim (Çizelge 2.1), 1980 yılında 529 bin tona yükselse de (Çizelge 2.2) 2020 yılında bu değer 59 bin tona gerilemiştir (Çizelge 2.3).

Ekili alan miktarı da sürece bağlı olarak 1960-2020 yılları arasında 10.2 kat azalmıştır. Bu süreçte gıda krizleri yaşayan ülke, odağını yenibilir ürünlere çevirmiş; endüstriyel üretimi ikinci plana atmıştır. Ekili alan miktarları 1960, 1980 ve 2020 yıllarında sırasıyla 787, 523 ve 77 bin ha olarak ölçülmüştür (Çizelgeler 2.1, 2.2, 2.3).

1960'lı yıllarda, ürettiğinin %72'sini ihraç eden Mısır (Çizelge 2.1), 1960-1980 yıllarında sıfır ithalat gerçekleştirmiştir (Çizelge 2.2). 2020 yılında ise ithalat miktarı 102 bin ton olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 2.3). Pamuklu işleme sanayinin devam etmesi; ancak

yeterli pamuk üretim miktarına ulaşamaması durumu söz konusu olunca ithalat kaçınılmaz olmuştur. Endüstriyel üretim bitkilerinin sağladığı bir avantaj, yüksek katma değer yaratmalarıdır. Mısır, pamuktan elde edebileceği üretim rantını, üretim alanlarının azalması nedeni ile kaybetmektedir.

1960'lı yıllarda dünya pamuk üretiminin %5.86'sını üretebilen Mısır (Çizelge 2.1) bu özelliğini kaybetmiş; 2020 yılında %0.24'lük üretime sahip olmuştur (Çizelge 2.3). Dünya üretiminde söz sahibi olamamak, üretim, fiyatlama, ticaret ve rant gelirleri gibi değişkenlerde gerilemeye yol açmıştır. Dünya pamuk üretimi 1960-2020 yıllarında yaklaşık üç kat artış göstermiştir. Diğer bir ifadeyle değeri ve kullanımı azalan bir ürün değildir. Bu noktada Mısır'ın tarımsal üretimin bu alt üretim alanından da kazanımları elde etmesi, ülke refahı açısından bir zorunluluktur.

Çizelge 2.1. Mısır'da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (1960)

Sıralama	Ülkeler	Üretim (1000 Ton)	Ekili Alan (1000 Hektar)	İhracat (1000 Ton)	İthalat (1000 Ton)
1	ABD	3100	6195	1493	28
2	Çin	1372	5301	22	65
3	Hindistan	1012	7637	53	204
4	Mısır	480	787	346	0
5	Meksika	456	904	349	0
6	Brezilya	425	2023	152	0
7	Pakistan	306	1312	53	1
8	Türkiye	192	621	59	0
9	Arjantin	122	503	17	5
10	Peru	121	261	109	0
11	Sudan	116	380	96	0
12	Suriye	112	212	97	0
13	İran	100	324	52	0
14	İspanya	72	250	0	74
15	Kolombiya	67	149	26	1
16	Uganda	67	614	58	0
17	Yunanistan	63	166	33	2
	DÜNYA	8183		3015	380

Kaynak: International Cotton Advisory Committee

Çizelge 2.2. Mısır’da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (1980)

Sıralama	Ülkeler	Üretim (1000 Ton)	Ekili Alan (1000 Hektar)	İhracat (1000 Ton)	İthalat (1000 Ton)
1	Çin	2707	4921	1	773
2	ABD	2422	5348	1290	6
3	Özbekistan	1671	1878	0	0
4	Hindistan	1322	7824	140	0
5	Pakistan	714	2108	327	1
6	Brezilya	623	2998	21	2
7	Mısır	529	523	162	0
8	Türkiye	500	672	222	0
9	Meksika	353	355	175	0
10	Suriye	118	139	71	0
11	Kolombiya	115	211	57	2
12	Yunanistan	115	141	13	60
13	Paraguay	105	352	75	0
14	Peru	105	173	41	1
15	Avustralya	99	85	53	2
16	Sudan	97	388	93	0
17	Arjantin	84	282	29	17
	DÜNYA	11679		2770	864

Kaynak: International Cotton Advisory Committee

Çizelge 2.3. Mısır’da pamuk Üretimi, Ekili Alanı ve Dış Ticaret (2020)

Sıralama	Ülkeler	Üretim (1000 Ton)	Ekili Alan (1000 Hektar)	İhracat (1000 Ton)	İthalat (1000 Ton)
1	Hindistan	6004	13477	1327	184
2	Çin	5910	3170	30	2800
3	ABD	3181	3347	3626	0
4	Brezilya	2356	1371	2398	3
5	Özbekistan	1028	1034	12	0
6	Pakistan	890	2000	9	873
7	Türkiye	656	359	127	1160
8	Avustralya	608	297	340	0
9	Yunanistan	321	286	355	5
10	Benin	317	614	317	0
11	Türkmenistan	289	556	121	0
12	Fildişi Sahili	238	449	257	0
13	Meksika	229	145	106	202
14	Burkina Faso	215	556	210	0
15	Myanmar	152	239	16	17
16	Kamerun	147	225	141	0
17	Tanzanya	133	622	65	0
29	Mısır	59	77	71	102
	DÜNYA	24303		10604	5346

Kaynak: International Cotton Advisory Committee

2.2 Kaynak Araştırması

Varangis ve ark. (1993) yaptıkları çalışmada, regresyon analizi yöntemini kullanarak Mısır pamuğu için risk yönetimi seçeneklerini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçları, Mısır uzun elyaf ve ultra uzun pamuğun fiyat hareketleri ile New York'taki vadeli işlem piyasasında işlem gören Amerikan orta elyaf pamuğunun temel kalite fiyatları arasında bir ilişki olmadığını göstermektedir. Çalışma, fiyat oluşturma sürecine şeffaflık getirmek için yerel bir spot piyasa oluşturma ihtiyacını önermiştir. Aynı zamanda pamuk ihracatını teşvik etmek için yerel pamuk üretim şirketlerini özelleştirme ihtiyacı tespit etmişlerdir.

Bahloul (2001), çalışmasında, Mısır pamuğu ihracatının geleceğinin karşılaştığı zorlukları ekonomik ve istatistiksel araştırma yöntemlerinin kullanılmasıyla tanımlamayı amaçlamıştır. Çalışma, Mısır pamuğu ihracatında Çin piyasanın önemini, tekstil fabrikalarının ihraç edilmeden önce ham pamuktan faydalanmalarını desteklemenin yanı sıra pamuk alanında özel sektörü desteklediğini göstermektedir. Çalışmada, pamuk çiftçilerini destekleme ve teşvik etme, organik pamuk ekimini ve ihracatını teşvik etme ve pamuk üretimi ve ihracatında özel sektörü destekleme ihtiyacını tavsiye etmektedir.

Macdonald ve ark. (2003), yaptıkları çalışmada, genellikle dış ticaret faaliyetlerinde pamuk ihracatının ciddi bir pay aldığı, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki DOHA anlaşmasının refah düzeylerinde öngörülen etkilerini incelemeyi hedeflemiştir. Çalışmanın sonucuna göre uluslararası pamuk ticareti liberalleşmesinin olumlu bir etkiye sahip olduğunu ve bu etkinin yalnızca düşük bir oranda bazı gelişmekte olan ülkelere ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Araştırmalarında, dünya pamuk ticaretinde %9,08 oranda bir artış görüleceği tahmin edilmiştir.

Soliman, ve Ewaida (2005), çalışmalarında ham pamuk ihracat piyasalarının ekonomik liberalizasyon politikalarının uygulanmasından önceki dönemde (1980-1986) ve liberalleşme sonrası dönemde (1987-2003) performans göstergelerini sanal avantaj katsayısı RCA ölçeğini kullanarak analiz etmeyi hedeflemişlerdir. Çalışma yerel piyasanın pamuk tüketimindeki istikrarsızlığı, ham pamuk ihracatının miktarı ve fiyatındaki dengesizliği de ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonuçları pamuğun ihraç edilebilir başlıca ürün olmasına rağmen, karşılaştırmalı avantaj açısından patatesten sonra geldiğini

göstermektedir. Bu, Mısır pamuğunun rekabet gücündeki düşüşü yansıtmaktadır. Çalışma ham pamuk ihracatı için uygun bir fiyatlandırma politikası belirlemeyi ve ihracat için sunulan pamuğun kalite özelliklerine dikkat etmeyi önermektedir.

EL-Zanfaly ve ark. (2008) araştırmalarında Mısır pamuğunun dış piyasalardaki rekabet koşullarını betimleyici ve nicel istatistiksel analiz yöntemlerini kullanarak incelemeyi, Mısır pamuğunun rekabet gücünün artmasına yol açan ve en önemli dış piyasalara ihraç edilen miktarın artmasına yol açan çözümlere ulaşmayı amaçlamışlardır. Yaptıkları çalışma Mısır pamuk mahsulünün ihracat önemini ve döviz sağlamadaki rolünü göstermektedir. Çalışma Mısır pamuğunun ihracat gerçekliğinin, bazı önemli piyasalara ihraç edilen miktarın, bu piyasaların emici kapasitesine kıyasla çok mütevazı olduğu için süreklilik ile karakterize edilmediği gerçeğine ek olarak, düşüdüde ortaya koymuştur. Çalışma, pamuk yetiştirme mevsiminden önce dış piyasaların ihtiyaçlarının dikkatlice incelenmesini ve pamuk ihracat sezonu boyunca ihracat fiyatlarının sabitlenmemesini, ancak bu fiyatların değiştirilmesinde esneklik olmasını ve pamuk ihracatının geliştirilmesinde Mısır poundunun düşük değerinden yararlanılmasını önermektedir.

Alkhateeb, ve Alkhathlan (2011) çalışmalarında Mısır ham uzun elyaf pamuğunun önemli uluslararası piyasalarda, özellikle Japon piyasasında rekabet edebilirliğini, rekabet edebilirlik göstergelerinin yanı sıra Mısır'ın ve Japon piyasasındaki rakiplerinin rekabetçi konum belirleyicileri modelini kullanarak analiz etmeyi amaçladılar. Çalışmanın sonuçları Mısır'ın Japon piyasasına pamuk ihracatında ABD'nden sert bir rekabetle karşı karşıya olduğunu ve Mısır'ın bu piyasaya girme konusundaki rekabet gücünün ABD'ye kıyasla nispeten sınırlı olduğunu göstermektedir. Çalışma ayrıca, Mısır'daki ham pamuğun ihracat politikasını değiştirme ihtiyacını ve bundan en büyük faydayı elde etmek için ihraç etmeden önce yerel olarak üretim yapma eğilimini de tavsiye etmektedir.

Gowily ve ark. (2012) yaptıkları çalışmada, Mısır'da pamukla ekili alandaki azalmanın nedenlerini belirlemek için denklem modellerini kullanmanın yanı sıra, küresel piyasalarda pamuğa olan talebi etkileyen en önemli değişkenleri tespit ederek, Mısır'ın pamuk üretimini ve önümüzdeki dönemler için küresel üretimi öngörmeye çalışarak Mısır pamuğuna olan küresel talebin daralma nedenlerini belirlemeyi ve Mısır'da pamuk ekimi için rekabet eden en önemli mahsulleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Mısır'ın yurtdışından pamuk ithal etmeye güvenmeye başladığını göstermiş ve bu da Mısır'ın

pamuk için ithalatçı bir ülkeye dönüştüğünün bir göstergesi olmuştur. Çalışma pamuk ihracatındaki düşüşün ve dolayısıyla üretiminin bozulmasının nedenlerini ve dolayısıyla pamuk piyasasında seçkin bir konuma sahip olduktan sonra küresel piyasadaki konumunun bozulmuş olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, ihracatı artırmak ve Mısır pamuğunun konumunu küresel piyasalardaki seçkin konumuna geri döndürmek için Mısır pamuğunun yerel üretimini artırma ve teşvik etme ihtiyacını tavsiye etmektedir.

Khalil (2013) araştırmasında Mısır pamuğunun küresel piyasalardaki konumunu ve ihracatındaki düşüşü etkileyen Mısır pamuğunun iç ve dış yetiştiriciliğinin karşılaştığı sorunları ve zorlukları analitik yöntem kullanarak tanımlamayı amaçlamaktadır. Araştırma sonucunda, pamuk mahsulünün veriminde alternatif ürünlere kıyasla bir bozulma olduğunu, yerel pamuk piyasasının bozulduğunu, bunun da Mısır pamuk markasının küresel konumunun düşmesine ve yetkililerin çiftçileri desteklemekten vazgeçmesine neden olduğu işaret edilmiştir. Çalışmada Mısır pamuğu küresel olarak tekrar rekabet gücünü kazanabilmesine kadar pamuk çiftçilerini destekleme ve tekstil sektörünü destekleme ihtiyacını ve yüksek verimlilik elde etmek için pamuk tohumlarının geliştirilmesi gerektiğini ve pamuk ihracatı için gelişmiş bir pazarlama programının geliştirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Azalle ve ark. (2014), yaptıkları çalışmada, ekonomik betimleyici ve çıkarımsal stilin istatistiksel analizini ve standart ekonomik analizi kullanarak, Mısır pamuk mahsulünün üretim, tüketim ve ihracat kapasitesinin tanımlanması, Mısır pamuğunun en önemli küresel piyasalardaki rekabet gücünün incelenmesi, emtianın yoğunlaşmasının ve Mısır pamuğu üretiminin coğrafi dağılımının bilinmesi ve tarım politikasındaki değişikliklerin pamuğun pazarlanması üzerindeki etkisinin incelenmesi amaç edinmişlerdir. Araştırma sonucunda, çiftçilerin yüksek üretim maliyetleri nedeniyle ekim yapma konusundaki isteksizliği nedeniyle pamuk ekilen alanlarda daralma olduğu görülmektedir. İhracatta yaşanan sorunların ise tüccarların pazarlamada yetersiz kalması, hammadde stoklarının artması ve düşük kar oranı nedeniyle olduğu saptanmıştır. Çalışma, pamukta ekilen alanların artırılmasının, yüksek ekim maliyetleri nedeniyle çiftçilere destek sağlanmasının, hükümetin çiftçilerden makul fiyatlarla pamuk almaya geri dönmesinin, pamuk için pazarlama ve ihracat sistemi geliştirilmesinin önem kazandığını belirtmiştir.

El-Bahnasawy ve El Bahaei (2015) bu çalışmada Mısır pamuğunun üretim ve ticaretinin istikrarsızlığına yol açan faktörleri belirlemek ve istikrarlı bir üretim ve pazarlama politikası elde etmek için izlenebilecek eylem mekanizmalarını belirlemek ve böylece pamuk çiftçilerinin gelirlerinin istikrarını sağlamak ve Mısır pamuğunun küresel piyasalardaki konumunu korumak için politika analizi matrisini kullanmayı amaçlamışlardır. Çalışmanın sonuçları, Mısır tarım politikalarındaki sürekli değişikliklerin, pamuğun diğer tarımsal ürünler ve çiftçiler arasında işgal ettiği karşılaştırmalı avantajı kaybetmesine neden olduğunu göstermektedir. Çalışmada devletin farklı mahsullerin ekim hedef alanlarının belirlendiği bir mahsul kompozisyonunun dayatılmasından vazgeçtiğini ve devletin mahsulün üretim girdilerini ve çıktılarını pazarlamadaki rolünün azaldığını belirtmişlerdir. Araştırma pamuk için küresel piyasalarda sahip olduğu karşılaştırmalı avantajın korunmasını sağlayan istikrarlı bir üretim ve ihracat politikası izlenmesi ve dönümlerin verimliliğini artırma ile ilgili araştırmalara yatırım yapılması gerektiğini önermektedir.

El Showeikh ve ark. (2015), yaptıkları araştırmada tanımlayıcı ekonomik analiz yöntemleri kullanarak Mısır pamuk mahsulünün arz yanıt işlevlerini tahmin etmeyi, çiftçilerin üretim girdilerinin fiyatlarındaki değişikliklere tepkilerinin derecesini ve pamuğun ve rakip mahsullerinin net verimini ve pamuk mahsulü üretimi üzerindeki etkisini bulmayı amaç edinmişlerdir. Çalışma sonucunda pamuk mahsulü için ekim, üretim ve çiftlik fiyatı altındaki bölgede istikrar eksikliği belirtmişlerdir. Çalışma çiftçilerin pamuk yetiştirme konusundaki isteksizliğinin nedenlerini ve rakip mahsulleri tercih ettiklerindeki ortaya koymaktadır. Araştırma pamuk mahsulüde fiyat istikrarının sağlanmasını, bu istikrarın ekili alanların istikrarına ve Mısır pamuğunun toplam üretiminde istikrara yol açacağı üzerinde durulmuştur. Ayrıca pamuk mahsulünün üretim maliyetlerinin yükselmemesini sağlamak için üretim girdilerinin fiyatları üzerinde kontrol sağlama ihtiyacıda ortaya konulmuştur.

Houssin (2015), araştırmasında, veri analizinde niteliksel yöntemleri kullanarak Qalyubia Valiliği'ndeki çiftçilerin pamuk mahsulü yetiştirme konusundaki isteksizliklerinin nedenlerini belirlemek ve pamuk üretim ve pazarlamasını geliştirmek için önerileri ve yol gösterici yöntemleri belirlemeyi hedeflemiştir. Çalışma sonucunda çiftçilerin pamuğun fiyatlandırılması ve pazarlanması ve yüksek miktarda pamuk üretimini sağlamak için kooperatif topluluklarının desteklenmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur. Çalışma

çiftçilerin pamuk yetiştirme konusundaki isteksizliklerinin nedenlerini, çiftçilerle, mahsulün ekonomisiyle, devletin politikalarıyla, pamuğun pazarlanmasıyla ilgili ve pamuk yetiştiriciliği için gerekli coğrafi doğayla ilgili durumu ortaya koymuştur. Çalışma, çiftçilerin pamuk yetiştirme konusundaki isteksizliklerinin nedenleri üzerinde durarak, pamuğun yetiştirilmesi, üretimi ve pazarlanması ile ilgili tüm organlar arasında koordinasyon ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Rodríguez ve Elasaag (2015), çalışmalarında stokastik sınır yaklaşımını kullanarak Mısır pamuğunun verimliliğini ölçmeyi hedeflemişlerdir. Çalışmanın sonuçları toplam verimlilik artışına teknik ilerleme bileşeninin negatif katkısını, teknik etkinlik ve ölçek bileşenlerinin pozitif katkısını göstermektedir. Çalışma Mısır pamuk üretim sisteminde bazı eksiklikler olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmada karar vericilerin üretim maliyetlerini düşürerek Mısır pamuğunun rekabet gücünü artırmaları politikalar belirlenirken bölgeler arası farklılıkların dikkate alınmasını tavsiye edilmektedir.

Osman ve ark. (2016), çalışmalarında Fayyum Valiliği'ndeki pamuk mahsulünün mevcut durumunun, veri analizinde tanımlayıcı ve nicel analiz yöntemleri kullanılarak incelenmesi amaçlamıştır. Sonuçlar, Fayyum'da pamuk mahsulünün ekili alanında genel bir azalma eğilimi olduğunu ve Fayyum'deki pamuk mahsulünün hem ortalama üretiminde, hem net veriminde hem de ortalama çiftlik fiyatında genel bir artış eğilimi olduğunu göstermektedir. Çalışma, mahsullerin tarımsal döngüsünün uygulanmasını, çiftçileri üretim gereksinimleriyle destekleme ihtiyacını, devletin çiftçiler için yüksek bir kar sağlamak ve onları teşvik etmek için pamuk satın almak için çiftçilerle sözleşme yapma taahhüdüne duyulan ihtiyacı ve tarımsal genişlemenin rolünün etkinleştirilmesini ve tekstil fabrikalarının pamuk ihraç etmeden önce yararlanmasının desteklenmesi ihtiyacı konusunda tavsiyelerde bulunmuştur.

Elsanosa (2017) araştırmasında Sohag Valiliği'ndeki pamuk mahsulünün üretim ve ekonomik göstergelerini ve üretimini etkileyen faktörleri incelemek için tanımlayıcı ve nicel yöntemlerden ekonomik analizde endüktif yöntemi kullanmış, Sohag Valiliği'ndeki pamuk çiftçilerinin karşılaştığı en önemli üretim ve pazarlama sorunlarını incelemeyi amaçlamıştır. Çalışma sonucunda Sohag Valiliği'ndeki pamuk çiftçilerinin karşılaştığı üretim ve pazarlama sorunlarının nitelikleri belirlenmiştir. Çalışmada pamuğun üretim maliyetlerindeki artışla orantılı olarak satış fiyatının yükseltilmesi, üretim

gereksinimlerinin uygun fiyat ve tarihlerde sağlanması ihtiyacı ve tarım kooperatiflerinin etkinliğinin artırılması ihtiyacı ortaya konulmuştur.

Abdelraheem ve Elnamky (2018), araştırmalarında tanımlayıcı ve nicel ekonomik analiz yaklaşımını kullanarak devlet müdahalesinin pamuk mahsulünün pazarlanması ve fiyatlandırılması üzerindeki etkisini analiz etmeyi hedeflemişlerdir. Araştırma, yerel ve küresel fiyatlandırmaya hükümet müdahalesinin bir sonucu olarak fiyat çarpıklıklarını öne çıkarmış ve bu durumun çiftçilerin pamuk yetiştirme konusundaki isteksizliğine ve ihracatta azalmaya neden olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çalışma, pamuk mahsulünün fiyat istikrarı üzerinde çalışma, pamuk ekmeden önce fiyatı ilan etme ihtiyacı, pamuk için bir pazarlama politikası oluşturulması ve uluslararası fiyata bağlama ihtiyacı, Mısır pamuğu için küresel piyasada koruma ihtiyacı gibi konularda önerilerde bulunmuştur.

Badr ve ark. (2018) yaptıkları çalışmada pamuk mahsulünün Gharbia Valiliği düzeyindeki mevcut durumunu incelemede tanımlayıcı ve nicel yöntemler kullanmışlardır. Çalışmada devletin çiftçi desteklerini terk etmesi ve tekstil sektörünün ve pamuk pazarlama sisteminin zayıflığı nedeniyle pamuk ekiminin azalması sorununu ortaya koymuş bununda Mısır pamuğunun uluslararası piyasalardaki konumunda bir düşüşe neden olduğu tespit edilmiştir. Çalışma, pamuk ekiminden önce pamuk için bir çiftlik fiyatı belirlemeyi ve bunu rakip mahsullerin net verimine ve pamuğun uluslararası fiyatına bağlamayı ve üretim gereksinimlerinin desteklenmesini ve geniş alanlarda sözleşmeli tarım ve yetiştiriciliğin teşvik edilmesini tavsiye etmektedir.

Mohammed (2018), çalışmasında, analitik yöntemi kullanarak Mısır'da organik pamuk yetiştiriciliğinin çeşitli ekonomik yönlerine ışık tutmayı amaç edinmiştir. Çalışmanın sonuçları, Mısır pamuğunun alanında ve üretiminde bir düşüş olduğunu ve bunun da ihraç edilen miktarlarda bir düşüşe yol açtığını göstermektedir. Çalışma, organik pamuk yetiştiriciliğine duyulan büyük ihtiyaca rağmen Mısır'da organik pamuk yetiştiriciliğinin karşılaştığı zorlukları ortaya koymuştur. Çalışmaya göre, Mısır'da organik pamuk yetiştiriciliğini teşvik etmek ve desteklemek, tarım sektöründe kalkınma ve yatırım ihtiyacı, devletin Mısır pamuğundaki bilimsel araştırmaları ve araştırmacıları destekleme ihtiyacı için bir plan geliştirilmesini tavsiye etmektedir.

Tolba ve Abd-Allah (2018), Çalışmada, pamukla ekili alanların genişletilmesi olanaklarının belirlenmesi, çiftçilerin pamuk ekimini genişletmeye teşvik eden gösterge

niteliğinde bir fiyat formüle edilmesi, ekili alanın artırılmasının pamuk ithalatının yerini alması üzerindeki etkisinin ve bunun sonuçlarının üretim maliyeti yaklaşımı, eşitlikçi fiyat yaklaşımı ve eşit gelir yaklaşımı kullanılarak incelenmesini hedeflemişlerdir. Araştırma sonucunda, tekstil sektörüne yetkililer tarafından destek verilmediği ve daha düşük bir maliyetle yüksek verimlilik elde etmek için pamuk tohumu geliştirmeye ve Mısır pamuğu için küresel olarak pazarlama sistemini geliştirmeye ihtiyaç duyulduğu sonucuna varılmıştır. Çalışma, sözleşmeli tarım sisteminin uygulanmasını önererek tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesi, pamuk tohumunun kalitesinin yükseltilmesi, tekstil fabrikalarının desteklenmesi ve Mısır pamuğu ile ilgili bilimsel araştırmaların desteklenmesinin önem kazandığını belirtmiştir.

Ahmed ve Delin (2019), çalışmalarında, otoregresif dağıtılmış gecikme modelini kullanarak, Mısır pamuk mahsulü endüstrisinin son yıllarda karşılaştığı zorlukları pamuk ve üretimin ekili alanındaki azalma ile üretilen ve ihraç edilen miktardaki net bir düşüşten yararlanarak, ihracatın miktarı ve değerinin nedem azaldığını tespit etmeyi hedeflemişlerdir. Çalışma pamuktan azalan gelir ve ihracat miktarındaki azalma ile pamuk maliyetinin artan eğiliminin Mısır pamuğunun ekili alanının azalmasının ana nedenleri olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışma, politika yapıcıların pamuğun verimliliğini artırmalarını ve Mısır pamuğunun rekabet gücünü artırmalarını önermektedir.

Hussein ve ark. (2019), yaptıkları çalışmada, Mısır'daki pamuk da dahil olmak üzere yağ mahsullerinin üretken değerliliğini, nicel ve tanımlayıcı analiz yöntemlerini kullanarak incelemeyi amaç edinmişlerdir. Araştırma sonuçları, ekili alanların ve üretimin sürekli azalmasının bir sonucu olarak yerel ve küresel piyasada üretim ve tüketim arasındaki uçurumu göstermektedir. Çalışma, azalan üretime kıyasla artan nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak için devletin ithalata bağımlılığı sonucunda ödemeler dengesi üzerinde bir yük olduğunu ortaya koymuştur. Çalışma, devletin çiftçileri desteklemesi ve yüksek kalite ve miktarlarda üreten valiliklerde pamuk ekimini genişletmesi ve desteklemesi gerektiğini önermektedir.

Abd-allah ve ark. (2020), Yaptıkları çalışmada izlenen tarım politikasının Mısır pamuk mahsulünün üretimi üzerindeki etkisini, bazı tanımlayıcı istatistiksel analiz yöntemleri kullanarak incelemeyi amaç edinmişlerdir. Çalışmada, Mısır tarım politikalarındaki

sürekli değişikliklerin bir sonucu olarak Mısır pamuk piyasasındaki bozulmaları göstermektedir. Çalışmanın sonuçları çiftçilerin vergilerden kaynaklanan yüklerini ve üretim gereksinimleri için devlet desteğinin eksikliğini ortaya koymuştur. Çalışma, çiftçiler ve üretim gereksinimleri için devlet desteğine ek olarak, yerel fiyatları küresel meslektaşlarıyla ilişkilendirme ihtiyacını önermektedir.

Abdelsamie ve ark. (2020), çalışmalarında, Mısır hükümeti tarafından yayınlanan politikaları ve Mısır pamuk sektörünün fiyatlarındaki çarpıklıklara ilişkin sorumluluğunun kapsamını Politika Analizi Matrisini kullanarak, üretim veya ihracat düzeyinde incelemeyi hedeflemişlerdir. Çalışmanın sonuçları, Mısır pamuğunun dış piyasalardaki rekabet düzeyindeki dengesizliği, tarımsal üretim gereksinimlerinin yüksek fiyatlarına ek olarak, bu mahsulün üreticilerine destek sağlamak için hükümet müdahalesinin bulunmadığını göstermiştir. Çalışma, yetkililerin pamuk ekiminden önce pamuk için bir ön fiyat belirlemelerini ve çiftçilere tüm üretim gereksinimlerinde destek sağlamalarının yanı sıra, Mısır pamuğu için güçlü bir uluslararası rekabet elde etmek için Mısır pamuğu pazarlama sistemini geliştirmelerini önermektedir.

Helal (2020), araştırmasında, Mısır pamuğunda yaşanan problemlere yol açan gerçek nedenleri belirlemek için hedeflere göre planlama yöntemini kullanmayı amaç edinmişlerdir. Araştırma sonuçları, pamuk sistemi ile ilgili hükümet politikalarında bir kusur olduğunu, pamuk verimliliğinde bir düşüş olduğunu ve bunun da Mısır'daki tekstil sektörünün bozulmasına neden olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle çalışma, sözleşmeli tarımın uygulanması, gerekli yeteneklerin sağlanması ve pamuk ekimini teşvik edilmesi ihtiyacını, tekstil sektörünün gelişmesinde ve pamuk sektörüne yatırımın teşvik edilmesinde ve pamuk alanında rakip ülkelere kıyasla entegre bir pazarlama sisteminin geliştirilmesinde hükümetin etkin bir rol oynaması konusunda tavsiyede bulunmaktadır.

Elsamie ve Zhou (2021), çalışmalarında, Mısır pamuğu ihracatının uluslararası piyasalardaki performansına ve bu piyasalardaki ihracatın önemli durumuna odaklanmayı amaçlamıştır. Sonuçlar, Mısır pamuğunun küresel piyasalara ihracatının miktar ve değerinin azalan bir eğilim gösterdiğini göstermektedir. Çalışmaya göre; üretilen pamuklu mamullerin miktarı İhracat, üretilen pamuklu mamullerin yıllık ortalama miktarından %5,13 oranında artarak 8,08 bin ton artış eğilimi tespit etmişlerdir. Çalışma, Mısır pamuğu ihracatının dış piyasalardaki rekabet gücünü artırmak için ihracat

fiyatlarının düşürülmesini ve Mısır pamuğu ihracatının uluslararası standartlara uygun olması ve yeni ithalat piyasalarının elde edilmesi gerektiğini ve yerel üretimi artırarak küresel piyasalardan ithal edilen pamuk miktarını azaltmayı önermektedir.

El Sayed (2021), araştırmasında temel olarak, politika analizi matrisini kullanarak, Fayyum Valiliği'ndeki Mısır pamuk mahsulü üzerinde izlenen tarım politikasının etkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada pamukla ekili alanda düşüşe yol açan pamuk politikalarının değişmesinin ve üretimde ve ihraç miktarlarında düşüşün, pamuğun küresel piyasadaki konumunu kaybetmesine, yerel pamuk üretiminin bozulmasına ve ihracat fırsatlarının azalmasına neden olduğunu tespit etmiştir. Çalışma pamuk ekimini genişletme, sözleşmeli tarımı teşvik etme, pamuk fiyatını türüne ve kalitesine bağlama ve üreticileri yetiştirmeye motive etmek için satış fiyatını yükseltme ve tekeli önlemek için çiftçilerden pamuk satın almanın yanında gerekli üretim girdilerinin makul fiyatlarla sağlanması sürecinde devletin bir rol oynamasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1 MATERYAL

Araştırma materyalini Mısır ülkesi Fayyum şehrine bağlı köylerde yaşayan ve pamuk tarımı ile uğraşan çiftçilerle yapılan yüz yüze anket ile toplanan verileri oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılan diğer kaynakları ikincil verileri oluşturmaktadır. Bunlar genellikle FAO (Dünya tarım ve Gıda Örgütü), Uluslararası Pamuk Konseyi, Dünya Bankası, CATGO gibi kuruluşların çıkarmış oldukları istatistik belgeler ve raporlardır. Saha çalışması ile ilgili bilgiler Fayyum İl Tarım Müdürlüğü ve yerel tarım-çiftçi örgütlerinden elde edilmiştir.

Anket yapılacak çiftçi sayısı ise oransal örnekleme yöntemi ile aşağıdaki formüle göre tespit edilmiştir (Yamane, 2006). Örnek hacmi belirlenirken %95 güven aralığı 0.05 hata payı ile çalışılmış ve örnek hacmi 240 olarak bulunmuştur. Formülde hata payı %5; güven düzeyi %95 olarak kabul edilmiştir. Daha önce bölgede bir çalışma yapılmadığından p ve q değerleri 0.5 olarak alınmış ve 12000 pamuk çiftçi popülasyonunda 240 işletme ile görüşme yapılması uygun bulunmuştur (MTAIB,2021). Genellikle gündüz saatlerinde ve rassal olarak seçilen pamuk tarımı işletmelerinde bölgenin sosyo-ekonomik karakteristiğine uygun olarak erkek deneklerle çalışma yürütülmüştür.

$$n = \frac{N t^2 p * q}{d^2 (N - 1) + t^2 p * q}$$

N (Hedef Evrendeki Birim Sayısı),

p (İncelenen Olayın Gerçekleşme Olasılığı),

q (İncelenen Olayın Gerçekleşmeme Olasılığı),

t (Belirli Bir Anlamlılık Düzeyinde t Tablosundan Bulunan Değer),

d (Kabul Edilen Örnekleme Hatası)

3.2. YÖNTEM

Araştırmada saha çalışmasından gelen anketlerin değerlendirilmesi ve bağlantılı hipotezlerin ekonometrik modellerle açıklanması olarak iki yöntem mevcuttur. Araştırmada kurulan hipotezlerin ekonometrik model yardımıyla açıklanmasında Multinomial logit model kullanılmıştır. Üreticilerin yaklaşımı, sürekli olarak üretimin merkezinde olmaları sebebiyle oldukça önem kazanmaktadır. Mısır'ın önemli geçim kaynaklarından biri olan pamuk üretimindeki gerileme ve piyasa hâkimiyetinin kaybolması sebebiyle önemli bir araştırma sorusu ve hipotezi gündeme gelmiştir. Küresel iklim değişikliğinin bölgesel etkileri sebebiyle bazı ülkeler bazı ürünlerde avantajlarını yitirirken bazı ülkeler belirli avantajlar elde edebilir. Bu bağlamda sıcaklık artışı ve değişen iklim koşulları sebebiyle Mısır pamuğunun önemini yitirmesi sorgulanmış ve sebepleri araştırılmıştır. Multinomial modelde herhangi bir ölçüt sıralamasına ihtiyaç duyulmadan isimsel olarak sorgulama yapılabilmektedir. Bunun için kurulan 1. Modelde pamuk üretim sorunları bağımlı değişken olarak sorgulanmıştır. Girdi tedarigi, doğal faktörler, üretim tekniği ve genel tarım politikaları başarısızlığının bu konuda etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bu modeli açıklayacak değişkenler ise, yaş, eğitim, çiftçilikte harcadığı süre (deneyim), ekili alan miktarı, kooperatifleşme düzeyi ve pamuğa özel üretilen politikalar olarak belirlenmiştir.

Bu hipotezi sonuçlandıracak modelde, pamuk üretim sorunları ile ilgili görüşler J=3 alternatifli bir değişkendir. Sorulara verilen yanıtlara göre evet J=1; hayır J=0 olarak kodlanmış; bazı durumlarda da (nötr, ya da daha iyi daha kötü gibi yanıtlarda) J=2 ile kodlanmıştır. Kodlamadaki rakamların seçilmesinde özel bir anlam yoktur; gelişigüzel seçilmiştir. Açıklayıcı değişkenler de kategorilendirilmiştir.

Eşitlik 1'de pamuk üretim sorunları ile ilgili görüşleri sembolize eden şans değişkenini gösterir. Girdi tedarigi, doğal faktörler, üretim tekniği seçeneklerinden birinin seçilmesi şans değişkenidir. Referans kategorisi olarak genel tarım politikaları seçeneği tercih edilmiştir. Multinomial logit modele (MNL) göre A_i opsiyonunun gözlenme olasılığı ve açıklayıcı değişkenler kümesi (X), Hill ve ark., (2011) tarafından aşağıdaki formülasyonla modellenmektedir:

$$Prob (A_i = j) = \frac{e^{\beta_j x_i}}{\sum_{k=0}^j e^{\beta_k x_i}}, j = 0, 1, \dots, j \quad (1)$$

Burada β_j , bağımsız değişken X lere bağlı katsayılar vektörüdür. Eğer MNL spesifikasyonunda tek açıklayıcı değişkenin (x_i) olduğu varsayılırsa, anketi yanıtlayanın (i) $j = 1, 2, 3$ alternatiflerinden birini seçmesini gözlemlemenin olasılıkları aşağıdaki eşitliklerdeki gibi olacaktır.

$$p_{i1} = 1 / (1 + \exp(\beta_{12} + \beta_{22} x_i) + \exp(\beta_{13} + \beta_{23} x_i)), j = 1 \quad (2)$$

$$p_{i2} = \exp(\beta_{12} + \beta_{22} x_i) / (1 + \exp(\beta_{12} + \beta_{22} x_i) + \exp(\beta_{13} + \beta_{23} x_i)), j = 2 \quad (3)$$

$$p_{i3} = \exp(\beta_{13} + \beta_{23} x_i) / (1 + \exp(\beta_{12} + \beta_{22} x_i) + \exp(\beta_{13} + \beta_{23} x_i)), j = 3 \quad (4)$$

β_{12} ve β_{22} parametreleri ikinci alternatifte özeldir ve β_{13} ve β_{23} üçüncü alternatifte özeldir. MNL modelindeki tanımlama probleminin ortadan kaldırılması ve toplam olasılıkların 1'e eşit olması için (olasılık kuramı gereği) dördüncü alternatifte özel parametreler sıfıra ayarlanmıştır. Model maksimum benzerlik algoritmasıyla çözüme kavuşturulmaktadır.

4. BULGULAR

Mısır ülkesinde pamuk üretiminin üretim ve kullanım durumlarına ilişkin yapılan saha çalışmasında Fayyum şehrinin Tamia bölgesindeki pamuk üreticileri ile görüşülmüştür. Saha çalışmasında seçilen üreticilerin bilgileri Fayyum Valiliği Tarım Müdürlüğü'nden 2021/2022 pamuk sezonunda elde edilmiştir.

Mısır, kapalı toplum yapısına sahip ataerkil bir yapıda olduğundan ankete katılanların popülasyonu %100 erkeklerden oluşmuştur. Bu kapsamda işletme sahiplerinin erkeklerden oluştuğu gözlenmiştir.

Ankete katılanların %91.6'sı çiftçilikle doğrudan uğraşmaktadır. Geriye kalanlar, yani %8.4 paya sahip olan grup aynı zamanda çiftçilik dışı işler de yapmaktadır (Çizelge 4.1).

Çizelge 4.1. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların meslek durumları

Meslek	Sayı	%
Çiftçi	220	91.6
Çiftçilik ve diğer	20	8.4

Ankete katılanların genellikle orta yetişkin yaş grubunda oldukları, yani 30 ve 50 yaş arasında oldukları gözlenmiştir. Bu gruptaki popülasyonun toplama oranı %80 olarak hesaplanmıştır (çizelge 4.2). Çoğunlukla yaşlı nüfusun çiftçi statüsünde bulunmaması (%0.9) , tarımın daha dinamik bir yapıda olabileceğinin öncü göstergesi olarak kabul edilebilir. Yenilikleri benimseme süreci, teknolojiye erişim ve kullanım, alternatiflere yönelebileme eğilimleri genç yetişkinlerde daha fazladır (Fayyum Valiliği Tarım Müdürlüğü, 2020). Pamuk tarımının tecrübe ve uzmanlık gerektiren bir alan olması, bölgede daha genç nüfusun yer alması sebebiyle bu konuda bir sorun yaratabilir özelliktedir.

Çizelge 4.2. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların yaş grupları

Yaş Grubu	Sayı	%
30 -50 yaş arası	192	80
51 - 60 yaş arası	46	19.1
61 ve üzeri yaş	2	0.9

Anket yapılan bölgede işletmelerin ortalama büyüklüğü 5 dekarın üzeri olarak ortaya çıkmıştır (%77.6). Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta Mısır ülkesi içerisindeki ortalama pamuk işletmelerinin neresinde kaldığıdır (Çizelge 4.3). İşletme başına düşen ortalama alan ise Mısır'da yaklaşık 9 Da iken Fayyum'da 8.2 Da'dır.

Çizelge 4.3. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekim alanları

Kriterler	İşletme Sayısı	Pamuk Ekim Alanları %
1 dekardan daha az	0	0
1 -2 dekar	4	1.6
3 -5 dekar	50	20.8
5 dekardan daha fazla	186	77.6

Araştırmada 30 ve 50 yaş arası olup, 1-2 dekar arası araziye sahip olan işletmecilerin oranı %1.6 olarak bulunmuştur. 3-5 dekar arası araziye sahip işletmelerin oranı %18.3 olarak ve 5 dekardan daha fazla olanların sayısı ise %60 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.4).

Araştırmada 50 ve 60 yaş arası olup, 3-5 dekar arası araziye sahip işletmelerin oranı %2.5 olarak ve 5 dekardan daha fazla olanların sayısı ise %17.5 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.4).

Araştırmada 60 yaş ve üzeri yaşa sahip olanların, 5 dekardan daha fazla olanların sayısı ise %0.8 olarak bulunmuştur (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekim alanları ve yaş grupları

Kriterler	30 - 50 yaş arası		51 - 60 yaş arası		61 ve üzeri yaş	
		%		%		%
1 dekardan daha az	0	0	0	0	0	0
1 dekar < x < 2 dekar	4	1.7	0	0	0	0
3 dekar < x < 5 dekar	44	18.3	6	2.5	0	0
5 dekardan daha fazla	142	59.2	42	17.5	2	0.8
İşletme Sayısı	190		48		2	

2021 yılı üretimleri göz önüne alındığında Mısır'da pamukla ekili alanların %3.7'si araştırmanın gerçekleştirildiği Fayyum'a aittir (Çizelge 4.5).

Mısır'daki pamuk dönümlerinin ortalama verimliliği göz önüne alındığında, 833kg/ha olduğu ortaya çıkmaktadır, Fayyum ilindeki pamuk dönümünün ortalama verimliliği yaklaşık 825 kg/ha dır. Hemen hemen birbirine yakın verim düzeyleri vardır (Çizelge 4.5).

Fayyum'un toplam üretimi Mısır'ın toplam pamuk üretimi içinde yaklaşık % 3.46'lık bir oranı temsil etmektedir (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Pamuk üretim hacminde Fayyum ili ile Mısır arasındaki karşılaştırma (2021)

Kriterler	Ekili Alan (1000 ha)	%	Verim (kg/Ha)	T. Üretim (1000 ton)	%
Mısır	77	100	833	64.1	100
Fayyum	2.8	3.7	825	2.3	3.46

Mısır'da özellikle kırsal kesimde okuma-yazma oranı %100'e ulaşamamıştır. Zayıf bir eğitim oranına sahip olan Fayyum'da ankete katılanların genellikle ilköğretim mezuniyetlerinin olduğu (yaklaşık % 50) gözlemlenmiştir. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 21.7, ön lisansa sahip olan kişilerin oranı % 19.2 ve lisans - lisansüstü üreticilerin oranının ise toplam %9.1 olduğu gözlemlenmiştir (Çizelge 4.6).

Küresel dünyada dijital tarım, tarım 4.0 gibi konuların tartışıldığı bir dönemde Fayyum'da henüz eğitim seviyesinin istenen düzeyde olmaması önemli bir sorundur. Tarım teknolojileri, ileri sulama teknikleri, yeni tohum türleri edinimi gibi konularda düşük eğitim seviyesini ikna edebilecek tarımsal yayım çalışmalarına ihtiyaç olduğu söylenebilir. Öyle ki, ankete katılanların % 71.7'inden fazlası okuma yazma bilmemekte ya da ilköğretim düzeyinde bir eğitim seviyesine sahiptir.

Çizelge 4.6. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Eğitim Durumları

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okuma – Yazma bilmeyenler	52	21.7
İlköğretim	120	50
Ön Lisans	46	19.2
Lisans	20	8.3
Lisans Üstü	2	0.8

Ankete katılanların gelirleri ile eğitim durumları incelendiğinde genel olarak 3 grup gelir düzeyi oluşmuştur. Bunlar 100-150 USD /Yıl arası gelir elde edenler, 150-200 USD/Yıl gelir elde edenler ve 200 USD/Yıl'dan daha fazla gelir elde edenler (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7 Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Gelir-Eğitim İlişkisi

Eğitim Gelir (USD)	Okuma - Yazma	İlköğretim	Ön Lisans	Lisans	Lisans Üstü	Toplam	%
100-150 USD	0	0	0	0	0	0	0
150-200 USD	4	12	10	4	0	30	12.5
200'den fazla	48	108	36	16	2	210	87.5
Toplam	52	120	46	20	2	240	-

Eğitim seviyesi değişimi ile gelir değişimi arasında önemli bir fark ortaya çıkmamıştır. Diğer bir ifade ile eğitim seviyesi arttıkça gelir seviyesi değişmemektedir. Ayrıca okuma yazma düzeyindeki kişilerden 200 Da/Yıl gelire sahip olanlar %92.3 oranındadır. Lisans mezuniyetine sahip olanların 200 Da/Yıl ve daha fazlası gelire sahip olmaları oranı %80'dir. Ancak Fayyum'daki sorun, gelir kademesinin daha da yükselememesidir.

Tecrübenin, yani çiftçilikte harcanan yılların getirdiği avantajlar ile eğitimin sağlayacağı avantajlar iyi değerlendirilebilirse gelir kademelerinde de artış olacağı söylenebilir. Bunu destekleyen sonuçlar Çizelge 4.8’de gösterilmiştir. Ankete katılanların yaklaşık %81’i 10 yıldan daha fazla pamuk üretimi deneyimine sahipken; bu grubun da %81.4’ü okuma-yazma bilmeyen ya da ilköğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip çiftçilerden oluşmaktadır. 5-10 yıl arası deneyime sahip olan üreticilerin ise yaklaşık %70’i, en az ön lisans derecesine sahiptir. Eğitimde harcanan yılların çiftçilik deneyimini azalttığı söylenebilir. Ancak bölgede yine de daha eğitimli kişilerin varlığı önder çiftçi varlığını işaret ettiğinden bölgesel gelişim için bir avantaj olarak kabul edilebilir.

Çizelge 4.8. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Deneyim Grupları ve Eğitim İlişkisi

Eğitim Deneyim (yıl)	Okuma - Yazma	İlköğretim	Ön Lisans	Lisans	Lisans Üstü	Toplam
5-10	0	14	26	6	0	46
10'dan fazla	52	106	20	14	2	194
Toplam	52	120	46	20	2	240

Kırsal kesimde örgütlenme, üretimin sürdürülebilirliği ve teknik ya da ekonomik engellerin atlatılması açısından önemli bir stratejidir. Ankete katılanların yaklaşık % 62’si bir çiftçi Kooperatifi Üyeliğine sahiptir. Kooperatif üyeliği olanların % 73’ü 30-50 yaş arasında oldukları gözlenmiştir (Çizelge 4.9). Kooperatifleşmenin yüksek yaş gruplarında zayıf olması (61 ve üzeri) bu tür oluşumların geleneksel yapıda uygun görülmemesiyle açıklanabilir. Ayrıca kooperatif üyeliğinin getireceği avantajlar hakkında bilgi sahibi olmama da bu grubun kooperatifleşmeden uzak kaldığını göstermektedir.

Çizelge 4.9. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların yaş grupları ve Kooperatif Üyeliği

Kriterler	Sayı	%
30 -50 yaş arası	108	73
51 - 60 yaş arası	38	25.7
61 ve üzeri yaş	2	1.3

Tarımda risk yönetiminin çok önemli hale geldiği eğer iyi yönetilmezse sürdürülebilirliğin önündeki en büyük engel olabilecek bir döneme girilmiştir. Yaşanan olağanüstü hava olayları, beklenenden daha az ya da daha fazla yağışlar, fiyat dalgalanmalarının sıkça yaşandığı bir ortam oluşmaktadır. Tüm bunları bertaraf etmek tarım sigortaları ile mümkün olabilir. En azından doğal koşullara daha iyi adaptasyon sağlanması açısından tarımda risk ve belirsizliklerin de dikkate alındığı bir sisteme ihtiyaç vardır. Bu noktada suya en fazla bağımlı alt sektörlerden birisi de pamuk üretimidir. Anket yapılan bölgedeki çiftçilerin üretimde kalabilme çabaları, tarım sigortası gibi sistemlerin yaygınlaşmasını engellemektedir. Doğal koşulların olağanüstü değişimleri sebebiyle önlem almaya yönelim gösteren çiftçi sayısı sadece %7.5 iken tarım sigortası yaptıran çiftçilerin oranı ise sadece %2.5'tir. Dolayısıyla araştırma bölgesindeki üreticilerin kadercı toplum yapısına sahip sosyolojik özellik gösterdiği söylenebilir (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Doğal Afet Önlemleri ve Tarım Sigortaları Bilgisi

Kriterler	Evet (Sayı)	%	Hayır (Sayı)	%
Afet önlemleri	18	7.5	222	92.5
Tarım sigortası	6	2.5	234	97.5

Üreticilerin kalite algılarının gelişmesi ve daha iyi ürünlere ulaşma istekleri, uzun vadede kârlılığa etki eden faktörlerden biridir. Üreticilerin çoğunluğunun kalite algısı, Mısır pamuğunun uzun lifli olması ile ilgilidir. Uzun lifler dayanımı yüksek kumaşların üretimine olanak sağlasa da bu bilgi üreticiler tarafından bilinmemektedir. Daha iyi renk tutma ve ısı değişimlerine karşı daha duyarlı olan kumaşların üretimine olanak veren Mısır pamuğu, verimlilik bakımından da avantajlar sağlamaktadır. Tohum kalitesini önemseyenlerin oranının düşük olması (%31) yöreye has pamuğun azalmasına neden olmaktadır. Kalite ve verimliliği birlikte düşünebilen çiftçi bulunmamaktadır. Bu durum son yıllarda Mısır pamuğunun dünya ticaretindeki payını azalmasının sebeplerinden biri olarak gösterilebilir (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır Pamuğu kalite Algısı

Kalite Algısı	Sayı	%
Uzun lifler	156	65
Yüksek kalite	22	9.2
Tohum kalitesi	62	25.8
Yüksek verim	0	0

Ankete katılanların %84,2'si tarım arazisinin sahibidir. Yaklaşık % 15.8'ini Kiracılar oluşturmaktadır (Çizelge 4.12). Bu oran, çiftçinin toprağına bağılı olduğunu ve karşılaştığı zorluklara ve engellere rağmen sürekli tarımsal üretim gerçekleştirmeye çalıştığını göstermektedir.

Çizelge 4.12. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Arazi Mülkiyeti

Arazi Mülkiyeti	Sayı	%
Toprak sahibi	202	84.2
Kiracı	38	15.8

Kira değerine gelince, kiracıların %36,8'inin yıllık kira değeri 100 USD'dan azdır. Ve %47.4'ü 150 ve 200 USD arasında değişen yıllık kiraya sahiptir. Ankete katılanların % 15,8'i arazi kirası olarak yılda 200 dolardan daha fazla ödeme yapmaktadır (Çizelge 4.13). Arazilerin değerlemesinin iyi yapıldığını anlatan oranlar, toprak analizi ve suya yakınlık gibi faktörlerle hemen hemen üç kategoriye ayrılmıştır. Tarımsal üretimde ve özellikle pamuk üretiminde gözlemlenen monoton yapı, arazi kira değerlerinde etkisini göstermemektedir (Çizelge 4.13).

Çizelge 4.13. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Arazi Kirası Değerleri

Yıllık Kirası	Sayı	%
100'den az	14	36.8
100-150 USD	0	0
150-200 USD	18	47.4
200'den fazla	6	15.8

Araştırma bölgesinde tarım arazisinin önemli bir bölümü pamuk üretimi için ayrılmaktadır. Büyük arazi sahiplerinin pamuğa daha fazla alan ayırdıkları ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.14).

Çizelge 4.14. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Toplam tarım arazisi ve pamuk ekim alanları

Pamuk ekim alanı Toplam alan	1 dekardan daha az	1 -2 dekar	3 - 5 dekar	5 dekardan daha fazla
1 dekar>x<2 dekar	0	0	0	0
2 dekar>x<5 dekar	0	0	8	0
5 dekar>x<10 dekar	0	2	16	0
10 dekardan daha fazla	0	2	10	186

Anket yapılan bölgede 208 çiftçi pamuk ekim alanlarını artırmak istemektedir ve bunların yaklaşık % 87'si diğer alternatif ürünlere göre pamuk yetiştirmeyi tercih etmektedir (Çizelge 4.15). Bu durum iki şekilde yorumlanabilir. Üreticiler her türlü soruna rağmen geleneksel üretim alanlarını terk etmek istememektedir ya da büyük ölçekli çiftçiler daha pazar odaklı çalışmaktadır. Yüksek gelir nedeniyle arazi miktarını arttırmak isteyenlerin oranı bunun göstergesidir (Çizelge 4.16).

Çizelge 4.15. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı artırma yönündeki görüşleri

Kriterler	Evet	%	Hayır	%
Artırmayı düşünüyor mu	208	86,7	32	13,3

Çizelge 4.16. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı artırma sebepleri

Kriterler	Toprağı korur	Yüksek gelir	arazinin fiyatını yükseltir
Artırma sebepleri	0	208	0

Buna karşılık, ankete katılan çiftçilerin 32'si, pamukta yetişen alanlarını artırmayı tercih etmediklerini (Çizelge 4.15), ve pamuktan elde edilen gelirin yetiştirdikleri diğer ürünlere kıyasla çok düşük olmasını bu durumun nedeni olarak ifade etmişlerdir (Çizelge 4.17). Çoğunlukla küçük ölçekli işletmelerin bu kaniya kapıldıkları söylenebilir.

Çizelge 4.17. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuk ekili alanı azaltma sebepleri

Kriterler	Düşük getiri	Tarım Arazisini Olumsuz Etkilemesi
Azaltma sebepleri	32	0

Pamuk üretimiyle elde edilen gelirin “yeterliliği” sorgusunda genellikle 150-200 ABD dolar/Yıl gelire sahip olanların büyük çoğunluğu, kazandıkları gelirden memnun olmadıklarını ifade etmiştir (Çizelge 4.18).

Ankete katılanlardan % 23.3'ünün pamuk gelirleri 200 dolardan fazladır, ancak çiftçiler bunu kendileri için yeterli gelir olarak görmemektedir (Çizelge 4.18).

Çizelge 4.18. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların pamuktan gelir grupları ve gelir yeterliliği

Kriterler	Evet	%	Hayır	%
100-150 USD	0	0	0	0
150-200 USD	2	0.8	28	11.7
200'den fazla	154	64.2	56	23.3
Toplam	156		84	

Araştırma bölgesinde pamuğa alternatif olarak mısır görülmüştür. Pirinç ve arpa tercih edilmemiştir. Ancak mısır bitkisinde de su tüketim oranları düşünüldüğünde, üreticilerin çoğunlukla girdi maliyetlerini ve gelecekteki olası kuraklık risklerini dikkate almadığı söylenebilir. Mısıra yönelenlerin satışı daha kolay olduğu için (%2.43) ve daha az riskli olduğu için (%21.9) değil yüksek gelir (%75.6) sebebiyle mısıra yöneldiği gözlemlenmiştir.

Araştırma bölgesinde üreticilerin pamuk üretimi sorunları, geniş bir dağılım göstermiştir. Girdi tedariki konusunu sorun olarak görenlerin oranı %39.2 olurken; üretim tekniği ile ilgili sorunların var olduğunu belirtenlerin oranı %28.3 olarak ortaya çıkmıştır (Çizelge 4.19). Binlerce yıldır üretim yapılan Nil Nehri havzasında hâlen üretimle ilgili ve girdi temin etmekle ilgili sorunları var oluşu oldukça çarpıcı bir sonuçtur. Üreticiler ürünlerini pazarlamada sorun yaşamazken, tarım politikalarını sorun olarak gören çiftçilerin oranı %17.5, doğal faktörleri sorun olarak görenlerin oranı ise %15 olarak belirlenmiştir. Doğal faktörlerin henüz sorun olarak görülmemesi, olası iklim değişikliği ile mücadele politikalarının güçlkle ilerleyebileceğini göstermektedir.

Çizelge 4.19. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pamuk Üretim Sorunları

Sorunlar	Sayı	%
Girdi Tedariği	94	39.2
Doğal Faktörler	36	15
Üretim Tekniği	68	28.3
Tarım Politikaları	42	17.5
Pazarlama Sorunları	0	0

Araştırma bölgesinde üreticilere pamuk üretiminin yaygınlaştırılmasının önündeki engeller sorulduğunda alınan yanıtlar genel olarak girdi maliyetleri ve ürün fiyatları üzerine olmuştur. Çiftçilerin yaklaşık % 62,5'i ürün fiyatlarının sorun olabileceğini ifade ederken; % 36,7'si girdi maliyetlerini sorun etmiştir. Teknik bilgi düzeyi eksikliği ise %1'in altında önemli görülmiştir. Pamuk üretiminde genişlemeye gidilmesinin önünde teknik engeller önemli görülme de büyüme ile gerçekleşebilecek sorunlar genellikle kârlılık üzerinedir. Diğer bir ifade ile pamuk üretim alanlarının büyümesiyle gelirlerin azalacağını düşünen bir üretici grubu, endüstriyel olan bir ürünün üretimini gerçekleştirmektedir (Çizelge 4.20).

Çizelge 4.20. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Ölçek Büyümesi Karşısında Düşündüğü Engeller

Sorunlar	Sayı	%
Fiyatı ne olacak	150	62.5
Üretim Maliyeti ne olacak	88	36.7
Üretim bilgi düzeyim yeterli mi	2	0.8

Çizelge 4.21’de ortaya çıkan sonuçlar, iklim değişikliği bilgi düzeyi ile ilgili yapılan sorgulamayla desteklenmiştir. Anket yapılan bölgede çiftçilerin önemli bir çoğunluğunun pamuk üretim döneminden önce ve üretim esnasında iklim değişiklikleri ve kuraklık hakkında ön bilgiye sahip değildir. Tüm bu istatistiklere karşın, hâlen geleneksel sulama yöntemlerinin kullanılıyor olması, sadece pamuk üretiminin değil tarımın diğer alt sektörleri için de önemli sorunların yaklaştığını göstermektedir.

Çizelge 4.21. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların İklim Değişikliği Bilgi Düzeyi

İklim Değişikliği Bilgi Düzeyi	Evet	%	Hayır	%	Toplam
Kesinlikle evet bilgi sahibiyim	0	0	0	0	0
Evet	0	0	0	0	0
Orta düzeyde-nötr	10	4.2	46	19.1	56
Hayır değilim	78	32.5	48	20	126
Kesinlikle bilgi sahibi değilim	24	10	34	14.2	58
Toplam	112		128		240

Ankete katılanların yaklaşık %58,3'ü tohumlarını ülkedeki tarım birlikleri veya Tarım Bakanlığı'nın satış noktaları aracılığıyla satın alırken; çiftçilerin yaklaşık %41,2'si tohumlarını tüccarlardan satın almaktadır (Çizelge 4.22). Ülke düzeyinde tohum değişikliğine gidilmesi çok zor olmayan bir strateji olacaktır.

Çizelge 4.22. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Tohum Edinim Yerleri

Nereden	Sayı	%
Devletten	140	58.3
Özel satıcıdan	100	41.7

Pamuk tohumu konusu, çiftçiler için de önemli konular arasındadır. Çiftçilerin %40'ı tohum kalitesini yetersiz bulmaktadır (Çizelge 4.23).

Çizelge 4.23. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Tohum Kalitesi Bilgisi

Cevaplar	Sayı	%
Piyasadaki tohumlar kalitelidir	144	60
Piyasadaki tohumlar kalitesizdir	96	40

Anket yapılan bölgede çiftçilerin, iyi tohumların eksikliğinin nedenleri konusunda hemfikir değilken, tohum kalitesini düşük bulanların % 60.5'i devletin yüksek pamuk üretimi elde etmek için doğru hamleler yapamadığını öne sürmektedir. Kaliteli tohumların yüksek fiyatlı olması sebebiyle düşük kalite tercih edenlerin oranının %12.5; kaliteli tohum geliştirilememesinin ise %27 oranında ortaya çıktığı gözlemlenmiştir (Çizelge 4.24). Pamuk üretiminde kaliteli tohum konusunda devlet bütçesinden yatırımlar yapılarak AR-GE merkezleri kurulabilir ve kaliteli pamuk üretimi konusunda öncü olunabilir. Mısır pamuğunun gen bankası kayıtlarının da tutulduğu tesisler inşa edilerek, kaliteli pamuklar sertifikalandırılabilir.

Çizelge 4.24. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlardan Tohumları Kalitesiz Bulanların Gerekçeleri

Gerekçeler	%
Devlet öncü olamıyor	60.5
Kaliteli tohumlar yüksek fiyatlı	12.5
Kaliteli tohum geliştirilemiyor	27

Araştırma kapsamındaki çiftliklerde tohum fiyatlarından memnuniyetsizlik önemli boyutlardadır. Çiftçilerin %63.4'ü tohum fiyatlarını çiftçiler için kötü veya çok kötü olarak nitelendirmektedir (Çizelge 4.25). Geriye kalan %24.1'lik kesim ise iyi veya çok iyi olarak değerlendirme yapmaktadır. İyi veya çok iyi olarak görüş bildirenlerin çoğunlukla gelir seviyesi yüksek olan üreticiler olabileceği söylenebilir. Kırsal kesimde düşük gelir, düşük tasarruf, düşük yatırım ve yine düşük gelir fasit dairesinden çıkılamaması pek çok dezavantajlı durumun da göstergesidir.

Çizelge 4.25. Araştırma Bölgesinde Ankete katılanların tohum fiyatlarından memnuniyeti

Memnuniyet ölçeği	Çiftçi Sayısı	%
Çok Kötü	94	39.2
Kötü	58	24.2
Nötr	30	12.5
İyi	34	14.1
Çok İyi	24	10

Ankete katılanların tarım kimyasalları bilinç düzeyi oldukça önemlidir. Tarım kimyasalı kullanım düzeyi özellikle gelişmekte olan ülkelerde artış gösterirken, gelişmiş ülkelerde azalma eğilimindedir. Ancak kullanılan birim alana kullanılan içerikler dikkate alındığında hâlen gelişmekte olan ülkelerdeki tarım çiftliklerinde avantajlar vardır zira bu ülkelerde tarım kimyasalına erişim son derece güçtür. Pamuğun yenmeyen bir ürün olması sebebiyle üreticiler tüketiciye zarar vermeyeceğini düşünmektedir. Bu tür kimyasalların toprağa ve tarım sistemine zarar vereceğini düşünenlerin oranı %92 olarak gerçekleşmiştir (Çizelge 4.26). Aynı zamanda çiftçiye de zarar vereceğini düşünenlerin oranı %8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tarım kimyasallarının tarım sistemine ve doğaya zarar vermeyeceğini düşünenlerin çoğunlukla gelir seviyesi yüksek çiftçiler olduğu söylenebilir.

Çizelge 4.26. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Tarım Kimyasalları Zarar Bilgisi

Tarım Kimyasalı Zararları	Sayı	%
Çiftçilere Zarar Verir	20	8
Toprağa ve Üretim Sistemine	220	92
Tüketicilere Zarar Verir	0	0

Şekil 4.1. Pamuk İlaçlama

Ankete katılanların yaklaşık % 77,5'i deneyimli işgücünün bölgede hakim olduğunu; geriye kalan % 22,5'u ise deneyimsiz bir işgücü yapısına sahip olduğunu belirtmiştir. (Çizelge 4.27). Tarımda işgücü önemli bir kavramdır ve üzerinde durulması gereken politikalardandır. Tarımdan sanayiye geçiş sürecinde de ülkelerin üzerinde durduğu önemli konulardandır. Kırsal kesimde oldukça kalifiye olan bir işçi, kentsel kesimde yetersiz kalabilmektedir. Kırsal kesimde deneyimsiz işgücü ise kentsel kesimde de deneyimsiz olacağından önce belirtilen durum ile bir fark oluşturmayacaktır. Bu nedenle deneyimli ve nitelikli işgücünün tarım sisteminde kalması için politikalar üretilmelidir. Kırsal kalkınma politikalarıyla yerel halkın göç isteği düşürülmeye çalışılmalıdır. Bu kapsamda araştırmaya katılanların büyük çoğunluğunun deneyimli işçiler olması bölgesel pamuk üretimi için olumlu bir gelişmedir.

Çizelge 4.27. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların İşgücü Değerlendirmesi

İşgücü	Sayı	%
Deneyimli işgücü	186	77.5
Deneyimsiz işgücü	54	22.5

Şekil 4.2. Pamuk İşgücü

Gelişmekte olan ülkelerde tarım sektörü desteklenmeye, diğer ülkelerden daha fazla ihtiyaç duyar. Ancak artan desteklerin piyasaları bozucu etkileri çoğu kez gözden kaçmaktadır. Araştırma kapsamında da üreticiler çoğunlukla devlet desteklerinin olmasından yanadır. Ancak özellikle piyasayı bozucu etkileri daha fazla olan destekleme şekli önemsenmektedir. Çalışmada, üreticilerin zayıf piyasa bilgisine sahip oldukları sonucu ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılanlar, pamuğun desteklenmesinde devletin zayıf rolünü %68 oranında fiyat kontrolünün zayıf olmasına bağlamışlar; %25'i ise tohum üretme alanında başarısız bulmuşlardır (Çizelge 4.28). Devletin, pamuk üretiminde, üretim girdileri sağlama konusunda daha aktif olmasını isteyenlerin oranı %7 olarak gerçekleşmiştir. Ankete katılanların sadece %6.6'sı devlet desteklerinden memnun olduklarını dile getirmişlerdir.

Çizelge 4.28. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Devlet Desteğine Karşı Yaklaşımları

Zayıflık nedenleri	Sayı	%
Zayıf fiyat kontrolü	152	68
Tohum geliştirememe	56	25
Zayıf girdi tedariki	16	7
Toplam	224	

Ülkelerin genel tarım politikalarının pamuk üretimine etkileri önemlidir. Sadece finansal destekler yanında yönlendirici çalışmalar ve stratejiler de sektörleri etkileyebilir. Özellikle dış ticarete izlenen politikaların da dahil edildiği bir sorgulamada, çiftçilerden genel bir değerlendirme yapmaları da istenmiştir. Bu noktada genel tarım politikalarının pamuğa yansımalarını güçlü görenlerin ya da çok güçlü görenlerin oranı sadece %10 düzeyinde kalmıştır (Çizelge 4.29). Çiftçilerin %9.2'si kararsız kalırken; geriye kalan üreticiler pamuğa yansıyan politikaları değersiz bulmuşlardır.

Çizelge 4.29. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pamuk Politikalarına Genel Yaklaşımı

Memnuniyet ölçeği	Sayı	%
Hiç memnun değilim	132	55
Memnun değilim	62	25.8
Ne memnunum ne değilim	22	9.2
Memnunum	12	5
Çok memnunum	12	5

Pamuk üretiminin kötüleşmesi sebepleri sorulduğunda çiftçiler genel tarım politikalarının etkilerine ve yetersiz tarım politikalarına eleştirel yaklaşırken (yaklaşık %92.5), daha çok kendileriyle ilgili olan sorunları kabul etmemektedir. Tarım arazilerinin azalışını da bozulma sebebi olarak gören üreticiler %7.5 ile bu olguyu desteklemiştir (Çizelge 4.30).

Çizelge 4.30. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlara Göre Mısır Pamuk Üretimine Kötüleşme Sebepleri

Pamuk Üretimine Kötüleşmesine Yönelik Sebepler	Sayı	%
Tarım arazileri azalıyor	18	7.5
Üretim bozulması	0	0
Pamuk çeşitlerinin kalitesinde bozulma	0	0
Yetersiz tarım Politikası	222	92.5

Tarımsal pazarlama sorunları, üretimi belirli bir seviyeye gelen tarım toplumlarında önemli bir problemdir. Özellikle Avrupa Birliği ve ABD'nin bazı eyaletlerinde yüksek rekolteler, beraberinde pazarlama sorunlarını meydana getirmiş; bunun sonucunda Avrupa Birliği rekabetçi reformlarla artan üretim fazlasını eritmeye çalışmıştır. Araştırma bölgesinde çiftçiler ürünlerini genellikle pamuk tüccarlarına satmaktadır. Pamuk satışında hala birçok engellerle karşılaşmaktadırlar. Tüccarların belirli avantajları söz konusudur. Örneğin devletin üzerindeki finansman yükü hafifletilmiş olur. Ancak, devletin kontrolü fazlaca tüccar kesimine bırakması durumunda, bu defa bölgesel monopoller söz konusu olabilir. Fiyat belirleme konusunda üstünlük tüccar kesime geçebilir. Satış alışkanlığından dolayı üreticiler ürünlerine düşük fiyat teklif edilse de

tüccar kesimle anlaşma yoluna gidebilirler. Üreticinin tercihini tüccardan yana kullanmasının sebebi büyük oranda iyi fiyat sebebiyle olmuştur. Risk faktörü, devlette daha fazla ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi istenen evrak miktarı ve gerekli prosedürler olabilir (Çizelge 4.31).

Çizelge 4.31. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Pazarlama Tercihleri

Kriterler	İyi fiyat	Ticarete dürüst	Daha az risk	Toplam
Devlete	6	0	12	18
Tüccarlara	182	32	8	222
Toplam	188	32	20	240

Araştırma bölgesinde pamuk alımında yaşanan aksaklıkların giderilmesi ve daha dürüst bir ticaret ortamının sağlanması açısından pamuk alım mezatı sistemi devlet organları tarafından uygulanmaya başlamıştır. Üreticilere bu sistem öncesi ve sonrasında alıcıların tutumlarındaki değişimler sorgulandığında, kalite arayışının arttığı gözlemlenmiştir. Kalite arayışının arttığını düşünen üreticilerin oranı %70 olarak gerçekleşmiştir. Daha samimi bir ortamın olduğunu düşünenlerin oranı %10.8 oranında gerçekleşirken, %3.4'lük bir kesim herhangi bir değişim olmadığını belirtmiştir (Çizelge 4.32).

Çizelge 4.32. Araştırma Bölgesinde Mezat Sistemiyle Pamuk Tüccarlarının tutumundaki değişimler.

En önemli değişimler	Sayı	%
Fiyat konusunda rekabetçi	44	18.3
Kalite arayışı	162	67.5
Samimiyet	26	10.8
Değişim olmamıştır	8	3.4
Toplam	240	

Tarımsal üretimde hammadde temini kârlılığa doğrudan etki ettiğinden oldukça önemlidir. Ancak parasal katkı yanında “bulunabilirlik” te önemli bir etkidir. İstenildiği zamanda istenildiği anda girdi temini ve sağlanan ticari avantajlar, üretici-tedarikçi arasındaki bağları da geliştirmektedir. Bu nedenle araştırma kapsamındaki bölgede de girdi tedariki konusunda, sürekli çalışılan tüccarlar ile çalışma ve maliyet öne çıkan konular olmuştur (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.33. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların hammadde ve girdi temin kanalları

Kriterler	Evet	%	Hayır	%
Hep aynı kişilerle çalışırım	240	100	0	0
En uygun maliyeti sağlayanla çalışırım	240	100	0	0
Çiftliğimi ziyaret edenle çalışırım	234	97.5	6	2.5
Arkadaşlarım kimle çalışıyorsa onlarla çalışırım	118	49.2	122	51.8

Pamuk üreticilerinin hasat sonrası sorunları arasında fiyat stabilizasyonu ilk sıralarda yer almaktadır. O yılki ürün fiyatlarının ne olacağı konusunda tahmin yapmakta zorlanan üreticiler devletin açıklamadığı fiyatlarla zor durumlara düşebilmektedir.

Çizelge 4.34. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Hasat Sonrası Sorunları

Sorunlar	Sayı	%
Fiyatların hasattan önce açıklanmaması	144	60
Pamuk alım fiyatlarının düşüklüğü	8	3.3
Devletin rolünün zayıf olması	44	18.4
Tüccar alıcıların kâr amaçlı davranışları	14	5.8
Pazarlama ve Lojistik sorunları	30	12.5

Ankete katılanların önemli bir bölümü (%60), pamuk satışı sırasında karşılaştıkları en önemli sorunun, tarım mevsimi başlamadan önce bilinen ve belirli bir pamuk fiyatının olmaması olarak göstermiştir. (Çizelge 4.34). Avrupa Birliği ülkelerinin pek çoğunda üreticiler hasat sonrası gelir düzeylerini tahmin edebilmektedir. Ancak böyle bir yapının gelişmekte olan ülkelerde kurulması pek çok sebeple mümkün görünmemektedir. Bu tür ülkeler ne büyük bir organizasyonun parçasıdır ne de kendi aralarındaki entegrasyonlara

yazılı olmayan engeller izin vermektedir. Bu yazılı olmayan engeller genellikle iç çatışmalar, bazılarının henüz sömürgeci kurtulmuş olmaları, çok eski cumhuriyet olmamaları ve piyasa ekonomisine geçmemiş olmaları olarak gösterilebilir. Mısır ülkesi de bu tür bir yapıya sahiptir. Pamuk üreticileri henüz üretim sorunlarını çözememiş pazarlama sorunları ise iyi bir organizasyonel yapı olmadığından ortadan kaldırılamamıştır. Bu noktada, çiftçilerin yaklaşık %18,4 oranında ise pamuk satışı sırasında karşılaştıkları en önemli sorunun, pamuk satışını ve ticaretini düzenlemede ve tüccarlar ve şirketler üzerindeki denetleyici rolünde ve pamuktan uygun bir kârın çiftçinin eline ulaşmasını sağlamada devletin rolünün yokluğu ve zayıflığı olduğunu ifade etmişlerdir (Çizelge 4.34).

Ankete katılanların %12,5'i ise yaşadıkları en önemli sorunun pazarlama ve lojistik olduğunu ifade etmiş; çiftçilerin % 5,8'i en önemli sorunlarının pamuk satışı sırasındaki aracı davranışları olduğunu belirtmiştir (Çizelge 4.34).

Mısır pamuğu üretiminde karşılaşılan sorunların çözümünde etkin role sahip güçlü bir organizasyon kurularak pamuğun pazarlanması ile ilgili sorunların giderilebilir. Her iki alanda da sorun olması halinde Mısır'da pamuk üretiminin sürdürülebilirliği tehlikeye girebilir. Üreticilerin fiyat konusundaki endişeleri, pamuk ürününün dünya borsalarında işlem gören bir ürün olması sebebiyledir. Dünyada işlem gören pamuğun fiyatı Mısır'daki sıradan bir üretim bölgesinden bağımsız olarak ortaya çıkmaktadır. Dünya borsasında alım satım yapan yatırımcılar, Fayyum bölgesindeki çiftçilerin üretim maliyetleri sorunundan bihaberdir. Benzer durumlar diğer endüstri bitkileri için de geçerlidir. Özellikle spekülasyon hareketlerinin etkisi altında kalan tarımsal ürünler pek çok gelişmekte olan ülke için sorun olmaktadır.

Şekil 4.3. Pamuk elle hasat şekli

Pamuk üreticilerinin küresel bazdaki etkilerinin ölçüldüğü sorgulamada 5’li Likert ölçeğine göre 1 en zayıf, 5 en güçlü olarak kabul edilerek; çiftçilerden değerlendirmeler yapmaları istenmiştir.

Ankete katılanların %50.8’i yerel piyasaya katkılarını olumlu yönde değerlendirirken %77.5’i küresel piyasaya katkının önemli olduğunu öne sürmüştür. Bu bağlamda pamuk üreticilerinin, eğer olanaklar iyileştirilirse hâlen küresel piyasadan fayda sağlayabileceklerine inancı güçlüdür (Çizelge 4.35).

Çizelge 4.35. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır pamuğunun yerel ve küresel piyasaya katkısına yönelik yaklaşımları

Değerlendirme	Yerel	%	Küresel	%
Çok Kötü	2	0.8	2	0.8
Kötü	34	14.2	6	2.5
Nötr	82	34.2	46	19.2
İyi	66	27.5	54	22.5
Çok İyi	56	23.3	132	55

Ankete katılanlar, Mısır pamuğunun yerel durumunu iyileştirmek için birçok önemli öneride bulundular. Çiftçilerin yaklaşık %46.62'si, pamuk durumunun yerel olarak geliştirilmesi için devletin aktif bir rol oynaması gerektiğini öne sürmüşlerdir. Çiftçilerin yaklaşık %21.7'si, çiftçilerin pamuk yetiştirmeye teşvik edilebilmesi için hammadde veya pamuk fiyatlarının pamuk yetiştirmeden önce belirlenmesi gerektiğini öne sürmektedir. Katılımcıların %20'si, pamuk mevsiminde çiftçileri desteklemek ve yönlendirmek için güçlü tarımsal rehberlik sağlanması gerektiğini de öne sürmektedirler (Çizelge 4.36).

Çiftçiler pamuk üretiminden “temel tarımsal ürün” olarak faydalanabildikleri, bunun yerine daha iyi bir organizasyon ile yerel kazançların artırılması gerektiğini düşünmektedir. İşlenmiş ürünün yüzlerce kat daha fazla gelir getirdiği açıktır. 1 kg pamuk ile 1 kilogram giyim eşyası arasındaki farkın yüksek oluşu, tarımda emek sömürüsü kavramını gündeme getirir. O nedenle iyi bir fiyat politikası, yerinde bir devlet desteği ile üreticilerin temel tarımsal üründen daha fazla gelir elde etmeleri sağlanmalıdır.

Pamuk üretiminin yerel ekonomiye katkıları sorgulandığında genel olarak devlet desteği ön plana çıkmaktadır (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların yerel olarak iyileştirme önerileri

Önerileri	Sayı	%
Devletin rolü olmalı	112	46.6
Fiyatlar belirtilmelidir	52	21.7
Kaliteli tohumlar üretilmeli	20	8.3
Tarımsal yayım güçlendirilmeli	48	20
Pamuklu arazilerinin artırılması	0	0
Tarımsal mekanizasyonun geliştirilmesi	4	1.7
Pamuk iplik fabrikalarının kurulması	4	1.7

Üreticiler küresel düzeyde bozulmanın nedeni olarak zayıf rekolteyi göstermektedir ki bu da bir dereceye kadar haklı gösterilebilir. Düşük rekolte ile dünya ekonomisinde rekabetçi olmak mümkün değildir. Düşük rekolte yanında daha iyi kaliteyi hedeflemekte önemlidir. Ancak üreticilerin kalite artırma algısı hemen hemen bulunmamaktadır.

Mısır pamuğunun önceki katkısına kıyasla küresel olarak katkısını azaltan yerli üretimin zayıflığından kaynaklandığını savunanlar %34.2, ihracattaki azalma da %34.2 oranında yanıtbulmuştur. Pazarlama gücünün zayıflığı da % 24 oranında gerçekleşmiştir (Çizelge 4.37).

Ankete katılanların %6,7'si ise bunun nedeninin diğer ülkelerin fiyatlarına kıyasla zayıf fiyat rekabetinden kaynaklandığını belirtti (Çizelge 4.37). Burada çiftçiler, Mısır pamuğu ile dünya pamuğu arasındaki fiyat rekabetinde kalite azalışını önemli bir faktör olarak görmemişlerdir (Çizelge 4.37).

Çizelge 4.37. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanlara Göre Mısır Pamuğunun Küresel Etkisinin Azalmasının Sebepleri

Küresel Etkide Azalma Sebepleri	Sayı	%
Zayıf yerel üretim	82	34.2
Zayıf fiyat rekabeti	16	6.7
Zayıf ihracat	82	34.2
Küresel pazarlama zayıflığı	58	24.1
Diğer (devlet tekeli)	2	0.8

Anket yapılan bölgede, Mısır pamuğunun uluslararası konumuna geri getirilmesi için çiftçiler birçok öneride bulunmuş ve yüzde 46,7'si Mısır'da pamuk fabrikalarının kurulması ve devletin pamuğu ham haliyle ihraç etmesinden değil, üretimin katma değeri artıracak şekilde genişletilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir (Çizelge 4.38).

Bunların %23,3'ü Mısır pamuğunun yeniden konumuna ve küresel rekabete dönmesi için önemli bir çözüm olarak Mısır'ın pamuk ihracatının hacminin artırılması gerektiğini söylerken, katılımcıların yaklaşık %21,7'si Mısır pamuğunun pazarlanmasının küresel olarak geliştirilmesi gerektiğini ifade etmektedir (Çizelge 4.38).

Çizelge 4.38. Araştırma Bölgesinde Ankete Katılanların Mısır pamuğunun küresel konumuna geri getirme öneriler

Önerileri	Sayı	%
Pamuk ihracat artışı	56	23.3
Genel üretim artışı	18	7.5
Pamuk Pazarlamanın gelişmesi	52	21.7
Lojistik kolaylaştırma	2	0.8
Pamuk fabrikalarının kurulması	112	46.7

Ankete katılanların %7,5'i ise toplam pamuk üretiminin artırılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcıların % 0,8'i Mısır pamuğunun küresel olarak yeniden gelişmesi için lojistik kolaylaştırmaya ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir (Çizelge 4.38). Devlet, yetkililer ve Mısır pamuğu geliştirme organları, Mısır pamuğunun küresel konumuna geri getirilmesi için bu önerileri dikkate almalı ve bunları uygulamak için çalışmalıdır.

Devlet desteği üretim ile ilgili değil, reklam ve tanıtım kampanyaları ile güçlendirilmelidir. Ancak üreticilerin bu konularda piyasa bilgisi zayıflığı, anket değerlendirme sonuçlarına da yansımıştır. Küresel anlamda daha iyi bir konuma gelmek isteniyorsa, pek çok faktör yanında kalite ve tanınırlık konularında çalışmalar yapılmalıdır. Bu noktada üreticinin devletten bekledikleri ile küresel değil yerel düzeyde fayda sağlanabileceği söylenebilir. Ancak bunun farkında olunmadığı da açıktır.

Araştırmada kurulan hipotezlerin ekonometrik model yardımıyla açıklanmasında multinomial logit model kullanılmıştır. Üreticilerin yaklaşımı, sürekli olarak üretimin merkezinde olmaları sebebiyle oldukça önem kazanmaktadır. Mısır'ın önemli geçim kaynaklarından biri olan pamuk üretimindeki gerileme ve piyasa hâkimiyetinin kaybolması sebebiyle önemli bir araştırma sorusu ve hipotezi gündeme gelmiştir. Küresel iklim değişikliğinin bölgesel etkileri sebebiyle bazı ülkeler bazı ürünlerde avantajlarını yitirirken bazı ülkeler belirli avantajlar elde edebilir. Bu bağlamda sıcaklık artışı ve değişen iklim koşulları sebebiyle Mısır pamuğunun önemini yitirmesi sorgulanmış ve sebepleri araştırılmıştır. Multinomial modelde herhangi bir ölçüt sıralamasına ihtiyaç duyulmadan isimsel olarak sorgulama yapılabilir. Bunun için kurulan 1. Modelde

pamuk üretim sorunları bağımlı değişken olarak sorgulanmıştır. Girdi tedariki, doğal faktörler, üretim tekniği ve genel tarım politikaları başarısızlığının bu konuda etkili olup olmadığı araştırılmıştır. Bu modeli açıklayacak değişkenler ise, yaş (30-50 / 51-60 / 60 ve üzeri) , eğitim (Okuma-Yazma / İlköğretim / Ön Lisans Lisans / Lisans Üstü), çiftçilikte harcadığı süre (deneyim), ekili alan miktarı, memnuniyet düzeyi (Hiç memnun değilim/ Memnun değilim/ Nötr/ Memnunum/ Çok memnunum), kooperatif ortaklığı düzeyi ve pamuğa özel üretilen politikalar olarak belirlenmiştir. Seçilen değişkenlere ait (Model 1 ve Model 2) açıklayıcı değişkenler çizelge’de gösterilmiştir.

Çizelge 4.39. Multinomial Modelde Kullanılan Değişkenlerin Açıklayıcı İstatistikleri

DEĞİŞKENLER	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Yaş	30	72	46.35	5.70
Eğitim	1	4	2.15	2.15
Deneyim	0	1	0.8	0.80
Ekili Alan	0	1	0.77	0.77
Pamuk Politikaları Memnuniyeti	1	3	1.29	0.64
Kooperatif üyeliği	0	1	0.61	0.48
Pamuk üretim sorunları				
Girdi tedarik sorunu	0	1	0.39	0.49
Doğal faktör sorunu	0	1	0.15	0.35
Üretim Tekniği Sorunu	0	1	0.28	0.45
Tarım politikaları sorunu	0	1	0.17	0.38
Küresel rekabet sorunları	1	5	2.50	1.21
Zayıf yerel üretim (1), Zayıf fiyat rekabeti (2), Zayıf ihracat (3), Pazarlama zayıflığı (4), Devlet tekeli (5)				
Arazi Mülkiyeti	0	1	0.84	0.36
Tohum Kalitesi Algısı	0	1	0.60	0.49
Mısır Pamuğu Kalite Algısı	1	3	1.44	0.65

Model-1’de referans kategorisi “genel tarım politikaları” seçilmiştir. Diğer kategori seçimlerinden daha iyi istatistiksel açıklama yeterliliğine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Model-1 sonuçları (Çizelge 4.38)’de verilmiştir. Buna göre pamuk üretim sorunlarında genel tarım politikalarından ziyade “girdi tedarigi sorunu” nu daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişkenler, ekili alan miktarı, kooperatifleşme ve pamuğa özel politikalar olarak ortaya çıkmıştır. Pamuk üretim sorunlarında genel tarım politikalarından ziyade “doğal faktörler sorunu” nu daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişkenler, eğitim, ekili alan miktarı, kooperatifleşme ve pamuğa özel politikalar olarak ortaya çıkmıştır. Benzer şekilde pamuk üretim sorunlarında genel tarım politikalarından ziyade “üretim tekniği sorunu” nu daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişkenler, çiftçilikte deneyim, eğitim, ekili alan miktarı, kooperatifleşme ve pamuğa özel politikalar olarak ortaya çıkmıştır.

Pamuk üretim sorunları arasında, genel tarım politikalarından ziyade pamukta girdi tedarigi sorununu öne çıkaranların eğitim seviyeleri arttıkça bunu sorun etmeme olasılıklarının arttığı söylenebilir. Çiftçilikte daha az süre harcamış olanlar yani deneyimi düşük olanların girdi tedarigi sorunları artmaktadır. Daha az ekili alan miktarına sahip çiftçiler, girdi tedarigi sorununu öne çıkarmaktadırlar. Ayrıca kooperatife üye olmadıkça girdi tedarigi, genel tarım politikalarının önüne geçmektedir. Genel tarım politikalarının pamuğa yansımalarını güçlü görenler, istatistik olarak yetersiz bulunurken; girdi tedarigi sorununu öne çıkaranlar genel tarım politikalarının pamuk politikalarına yansımından memnun değillerdir.

Pamuk üretim sorunları arasında, genel tarım politikalarından ziyade doğal faktörler sorununu öne çıkaranların bu seçimleri eğitim seviyesi düştükçe artmaktadır. Sosyolojik açıdan kaderci bir yapıda bulunduğu söylenebilir. Çiftçilikte deneyimsizlik, başarısızlığı doğal faktörlere bağlamayı arttırmaktadır. Ekili alan miktarı da düştükçe doğal faktörleri öne çıkarma olasılığı artmaktadır. Benzer şekilde kooperatifleşme zayıfladıkça doğal faktörleri öne çıkarma olasılığı öne çıkmaktadır. Genel tarım politikalarının pamuğa yansımalarından duyulan memnuniyetsizlik arttıkça doğal faktörlerin, sorun olma etkisi

de artış göstermektedir. Genel tarım politikalarının pamuk üretiminde risk ve belirsizlikten doğan sorunları azaltamadığı söylenebilir.

Genel tarım politikalarından ziyade üretim tekniğini pamukta sorun olarak görenlerin bu tercihleri üzerinde deneyim, ekili alan, kooperatifleşme, ve pamuk politikalarından duyulan memnuniyetsizlik istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Eğitim seviyesi yükseldikçe üretim tekniğinden kaynaklanan sorunlar daha az tercih edilmektedir. Çiftçilikte deneyim düştükçe üretim tekniği sorunu genel tarım politikalarına tercih edilmektedir. Benzer şekilde ekili alan miktarı düşük ve kooperatife üye olmayanlar üretim tekniği sorununu genel tarım politikalarının önünde tutmaktadır. Genel tarım politikalarının pamuğa yansımalarından duyulan memnuniyetsizlik arttıkça üretim tekniği sorunlarının, sorun olma etkisi de artış göstermektedir.

Yaş parametresi tüm seçeneklerde negatif etkiye sahip olmuştur. Çiftçilerin yaşı arttıkça, genel tarım politikalarından ziyade doğal faktörlerle ilgili sorunları, diğerlerinin önünde tutmaktadır.

Exp(B), istatistik açıdan yeterli bulunan parametrelerin bir birim artması durumunda genel tarım politikalarından ziyade girdi tedariki, doğal faktörler ve üretim tekniği sorununu tercih etme olasılığının yüzdesel değerini vermektedir. Doğal faktörlerin sorun olarak kabul edildiği durumda, diğer faktörler sabitken okuma yazma oranı %10 arttığında, bu seçeneği seçme olasılığı %0.3 artma eğiliminde olacaktır. Benzer şekilde doğal faktörlerin sorun olma tercihi, ekili alan miktarı 5 dekardan az olanların ekim alanları %10 arttığında bu sorunun seçilme olasılığını %0.35 azaltacaktır. Kooperatifleşme %10 azalır ise doğal faktörlerin öne çıkma olasılığı %1.43 artmaktadır. Genel tarım politikalarının pamuğa yansımalarından duyulan memnuniyetsizlik arttıkça doğal faktörlerin, sorun olma etkisi yüzdesel olarak çok düşük düzeyde kalacaktır.

Pamuk üretim sorunları arasında, genel tarım politikalarından ziyade pamukta girdi tedariki sorununu öne çıkaranlardan daha az ekili alan miktarına sahip çiftçilerden 5 dekar ve daha az arazi sahibi olanların arazileri %10 artarsa bu sorunu öne çıkarma olasılığı

%2.23 azalmaktadır. Ayrıca kooperatife üye olmama %10 arttıkça girdi tedariki, genel tarım politikalarının önüne geçmesi olasılığı %0.93 artmaktadır.

Çiftçilikte deneyim %10 azalırse üretim tekniği sorunu genel tarım politikalarına tercih edilme olasılığı %1.8 artmaktadır. Benzer şekilde ekili alan miktarı %10 azalırse, %2.1 ve kooperatife üye olmayanlar %10 azalırse %1.79 oranında üretim tekniği sorununu genel tarım politikalarının önünde tutma olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Model-1'in "sabit katsayı değerlerine" odaklanıldığında girdi tedariki sorunu için 22.84; doğal faktörler sorunu için 25.04 ve üretim tekniği sorunu için 26.17 değerleri elde edilmiştir. Buna göre iki değişkenli (1 ve 0) parametre değerlerinin 0 değer aldığı ve diğer parametrelerin ortalama değerler aldığı varsayımı altında kişilerin ilgili değişkeni "genel tarım politikaları" sorunu yerine tercih etme olasılığını göstermektedir. O halde üretim tekniği sorununun pamuk üretiminde önemli olduğu söylenebilir.

Model-2'de araştırmanın ikinci araştırma sorusu ve buna bağlı hipotezi, üreticilerin küresel rekabetten faydalanamama sebeplerinin üretim yetersizliği olup olmadığıdır. Mısır pamuğu, yüksek kaliteli tekstil üretiminde katkısı olsa da üretim azlığı sebebiyle üretici rantını düşürmektedir. Azalan üretici rantı sebebiyle fasit bir daire oluşmakta ve diğer sorunlar da ortaya çıkmaktadır. Araştırmada bağımlı değişken "küresel etki zayıflığının nedenleri" olarak belirlenmiştir. Bu nedenler Zayıf yerel üretim, Zayıf fiyat rekabeti, Zayıf ihracat, Küresel pazarlama zayıflığı ve diğer nedenler olarak belirlenmiştir. Diğer nedenler olarak belirlenen konu genellikle "devlet tekeli" olmuştur. Model-2'de bağımsız değişkenler, yaş, eğitim, çiftçilik deneyimi, eğitim, ekim alanı, kooperatifleşme, tohum kalitesi, arazi mülkiyetliği durumu, üretim sorunları ve pamuk kalite algısıdır.

Model-2'de referans kategorisi "diğer nedenler" seçilmiştir. Diğer kategori seçimlerinden daha iyi istatistiksel açıklama yeterliliğine sahip olduğu gözlemlenmiştir. Model-2 sonuçları çizelge'de verilmiştir.

Çizelge 4.40. Multinomial Model-1 Sonuçları

Pamuk Üretim Sorunları									
	Girdi Tedariği Sorunu(1)			Doğal Faktörler Sorunu(2)			Üretim Tekniği Sorunu(3)		
Parametreler	B	İst.Yeterl.	Exp(B)	B	İst.Yeterl.	Exp(B)	B	İst.Yeterl.	Exp(B)
Sabit	22,84	0,000		25,046	0,000		26,170	0,000	
Yaş	-0,052	0,433	0,949	-0,039	0,619	0,961	-0,069	0,318	0,933
Eğitim(1)	-0,474	0,735	0,623	-3,509	0,047	0,03	-1,597	0,237	0,203
Eğitim(2)	-0,468	0,699	0,626	-1,644	0,216	0,193	-1,411	0,221	0,244
Eğitim(3)	0,946	0,455	2,575	-0,084	0,956	0,92	-0,457	0,729	0,633
Eğitim(4)	0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Deneyim(0)	0,947	0,306	2,579	0,479	0,679	1,614	-1,767	0,186	0,171
Deneyim(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Ek.Alan(0)	-1,501	0,079	0,223	-3,363	0,016	0,035	-1,519	0,087	0,219
Ek.Alan(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Koop(0)	-2,371	0,001	0,093	-1,945	0,022	0,143	-1,722	0,018	0,179
Koop(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Pam.Pol(1)	-18,135	0,000	1.331exp-8	-20,562	0,000	1.175exp-9	-20,026	0,000	2.008exp-9
Pam.Pol(2)	-17,637	0,000	2.189exp-8	-20,042	0,000	1.976exp-9	-19,15		4.823exp-9
Pam.Pol(3)	0 ^b			0 ^b			0 ^b		

Çizelge 4.41. Multinomial Model-2 Sonuçları

Küresel Etki Zayıflığı Nedenleri												
Parametreler	Zayıf Yerel Üretim(1)			Zayıf Fiyat Rekabeti(2)			Zayıf İhracat Düzeyi(3)			Küresel Pazarlama Eks.(4)		
	B	İst.Yeterl.	Exp(B)	B	İst.Yeterl.	Exp(B)	B	İst.Yeterl.	Exp(B)	B	İst.Yeterl.	Exp(B)
Sabit	-0,107	0,991		1,188	0,909		1,800	0,847		-3,491	0,706	
Yaş	-0,138	0,368	0,871	-0,194	0,243	0,824	-0,185	0,224	0,831	-0,074	0,620	0,929
Eğitim(1)	0,368	0,934	1,445	-0,184	0,970	0,832	-0,237	0,957	0,789	-1,654	0,706	0,191
Eğitim(2)	0,008	0,998	1,008	0,144	0,975	1,155	-1,335	0,753	0,263	-1,456	0,731	0,233
Eğitim(3)	-1,018	0,818	0,361	-0,62	0,898	0,538	-1,315	0,764	0,269	-2,964	0,500	0,052
Eğitim(4)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Deneyim(0)	-0,153	0,965	0,859	-1,067	0,761	0,344	-0,648	0,849	0,523	0,386	0,910	1,472
Deneyim(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Ek.Alan(0)	0,362	0,853	1,437	-2,248	0,362	0,106	0,366	0,849	1,443	0,129	0,948	1,138
Ek.Alan(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Koop(0)	-3,159	0,820	0,042	-2,798	0,153	0,061	-3,439	0,060	0,032	-3,208	0,083	0,040
Koop(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Toh.Kalitesi(0)	0,429	0,803	1,536	2,045	0,244	7,728	-0,129	0,940	0,879	-0,601	0,729	0,548
Toh.Kalitesi(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Mülkiyet(0)	3,308	0,085	27,338	3,445	0,202	31,34	2,676	0,197	14,532	3,428	0,109	30,807
Mülkiyet(1)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Ür.Sorun(1)	2,471	0,183	11,839	1,903	0,324	6,709	2,501	0,166	12,193	3,055	0,101	21,213
Ür.Sorun(2)	5,710	0,088	301,957	3,288	0,355	26,788	5,287	0,118	197,655	5,140	0,133	170,671
Ür.Sorun(3)	4,893	0,09	133,288	1,807	0,552	6,093	4,053	0,159	57,565	4,567	0,117	96,295
Ür.Sorun(4)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		
Kal.Algı(1)	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000
Kal.Algı(2)	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000	-4.053E5	0,000	0,000
Kal.Algı(3)	0 ^b			0 ^b			0 ^b			0 ^b		

Mısır pamuğunun küresel anlamda zayıflamasının araştırıldığı ikinci hipotezin değerlendirme sonuçlarına göre; küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade (zayıf fiyat rekabeti, zayıf ihracat, küresel pazarlama kabiliyetindeki zayıflık dışındaki sebepler) “zayıf yerel üretim” sorununun daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişkenler, üretim sorunu ve kalite algısı olarak ortaya çıkmıştır. Küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade “zayıf fiyat rekabeti” ni daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişken kalite algısı olarak öne çıkmıştır. Benzer şekilde küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade “zayıf ihracat düzeyi” nin daha önemli olduğunu düşünenlerin bu fikirlerini etkileyen faktörler üzerinde istatistik öneme sahip değişkenler, “kooperatifleşme düzeyi ve kalite algısı” olarak ortaya çıkmıştır.

Küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade “zayıf yerel üretim” sorununun daha önemli olduğunu düşünenlerin eğitim seviyeleri arttıkça bunu sorun etmeme olasılıklarının azaldığı söylenebilir. Diğer bir ifadeyle lisans derecesine sahip olan üreticiler çoğunlukla diğer etkenlerin üzerine odaklanmışlardır. Çiftçilikte daha az süre harcamış olanlar yani deneyimi düşük olanlar, küresel etki sorununu zayıf yerel üretim olarak görmemektedirler. Daha az ekili alan miktarına sahip çiftçiler, girdi tedarigi sorununu öne çıkarmaktadırlar. Ayrıca kooperatife üye olmadıkça zayıf yerel üretimin vurgulanması, diğer sebeplerin önüne geçmektedir. Üretim ile ilgili sorunlardan “doğal faktörler” ve “üretim tekniğinin yetersiz bulunması” sorunu istatistik olarak önemli bulunmuştur. Üreticiler zayıf yerel üretimi, doğal faktörlerin ve üretim tekniğinin etkisiz oluşuna bağlamaktadır.

Diğer faktörlerden ziyade zayıf fiyat rekabetini öne çıkaranların yaş artışıyla bu durumu daha az sorun gösterdikleri; deneyim süreleri azaldıkça fiyat rekabetinin önemsenmediği ortaya çıkmıştır. Tohum kalitesi düştükçe ve toprak mülkiyetine sahip olunmadıkça zayıf fiyat rekabetini öne çıkaranların artışı gözlemlenmiştir. Pamuk üretiminde doğal faktörlerin sorun olarak gösterme olasılığı %3.2 arttıkça küresel sorunların zayıf fiyat rekabetine bağlama oranı %26.7 oranında artmaktadır.

Küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade “zayıf ihracat düzeyi” olarak gösterme olasılığı eğitim seviyesi ile negatif ilişkilidir. Çiftçilikte deneyim azaldıkça bu olasılığın tercihinde azalma gözlenmiştir. Kooperatifleşme olasılığı azaldıkça bu sebep tercih edilmektedir. İstatistik olarak anlamlıdır. Doğal faktörler ve üretim tekniği sorunu, aynı zamanda zayıf ihracat düzeyinin de nedeni olarak kabul edilmektedir.

Küresel pazarlama eksikliği günümüzde pek çok gelişmekte olan ya da az gelişmekte olan ülkenin önemli bir sorunudur. Henüz piyasa ekonomisine geçememiş ülkeler uluslararası ticarete rekabetçi olamamakta; yerel sorunları bunun önüne geçmektedir. Bunu uluslararası alanda bir eksiklik olarak gören yani küresel zayıflamanın nedenlerinin diğer sebeplerden ziyade “küresel pazarlama kabiliyeti eksikliği” sorununun daha önemli olduğunu düşünenlerin çoğunlukla arazi mülkiyeti olmayan kişiler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kiracılıkla pamuk üretimi gerçekleştirenler, Mısır’ın uluslararası alanda pazarlama becerisini yetersiz görmektedir. Genellikle bu olasılığı seçenlerin genç çiftçiler olduğu; eğitim seviyesi ilerledikçe sorunun aslında bu olmadığı gözlemlenmiştir. Pamuk üretiminin doğal faktörlerin etkisi altında olması seçeneği burada da önemli bir sebep olarak görülmüştür. Tarımsal üretimde deneyim parametresi sadece küresel pazarlama eksikliği değişkeninde pozitif işaretli çıkmıştır. Çiftçilikte harcanan süre arttıkça yani deneyim kazanıldıkça, küresel etki zayıflığının nedeni, küresel pazarlamadaki eksiklik olarak olarak görülmektedir.

Model-2’nin “sabit katsayı değerlerine” odaklanıldığında zayıf yerel üretim için -0.107; zayıf fiyat rekabeti için 1.188; zayıf ihracat düzeyi için 1.80 ve küresel pazarlama eksikliği için -3.49 değerleri elde edilmiştir. Bu değerlerin log-odds değerlerinin ise sırasıyla 0.89, 3.28, 6.04 ve 0.03 olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre iki değişkenli (1 ve 0) parametre değerlerinin 0 değer aldığı ve diğer parametrelerin ortalama değerler aldığı varsayımı altında kişilerin ilgili değişkeni “diğer sebepler” değişkeni yerine tercih etme olasılığını göstermektedir. Diğer bir anlatımla açıklayıcı değişkenlerin tamamında %10 bir değişim olduğunda ilgili parametreleri “diğer sebepler” e tercih etme olasılıkları sırasıyla % 8.9, 32.8, 60.4 ve 0.3 değişim gösterecektir. O halde ihracata yönelemeyen Mısır pamuğunun küresel anlamda değerini kaybettiği sonucuna varılabilir. Zayıf ihracat ile beraber fiyat rekabetinin düşmesinin de etkili olduğu söylenebilir Hassanain (2021).

Mevcut saha çalışması dışında bölgede yapılan önceki araştırmalarda da benzer sonuçlar elde edilmiştir. Houssin (2015) Qalyubia şehrindeki bazı köylerde ve Omar (2022) Gharbia ilindeki araştırmalarında, devlet politikalarının eskisi gibi pamuk üretimini desteklemediğini, üreticilerin pazarlama sorunlarıyla kendi başlarına mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Sağlıklı bir fiyat politikası olmadığı için, daha yüksek gelir getiren ve daha az işçilik isteyen tarımsal ürünlerin üretiminin tercih edildiğini bildirmişlerdir. Devlet desteğinin azalması mevcut araştırmanın da önemli problemiydi. Pamuk üretiminde tarımsal yayım desteğinin az olması ve tarım birliklerinde eskisi gibi pamuk üretimi uzmanı olmaması Osman ve ark., (2016) ve Omar (2022)'in bölgesel çalışmalarında vurgulanmıştır.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Amacı Mısır ülkesinde pamuk sektörünün ekonomik sorunlarını ortaya koymak ve sektörün, önceki yıllara göre gerilemesinin sebeplerinin araştırılması olarak belirlenen bu tez çalışmasında, Mısır'ın önemli pamuk üretim merkezlerinden olan Fayyum'da üreticilik yapan çiftçiler ile yapılan görüşmeler, araştırmanın materyalini oluşturmuştur.

İnsanlık tarihindeki ilklerin temsilcisi olan Mısır'da tarım sektörü beklenen seviyeye ulaşamamıştır. Bunun nedenleri tamamen tarımın kendi iç dinamiklerinden kaynaklanmamaktadır. Sosyoloji ve uluslararası ilişkiler konularını da içeren çeşitli yönleriyle ayrı bir araştırma konusu olabilir. Ancak tarım sektörünün de doğası gereği, çeşitli sorunlar, Mısır tarımını fazlasıyla etkilemiştir/etkilemektedir. Yaklaşık 28.5 Milyar ABD dolarına ulaşan toplam tarımsal değer üretimi ile aslında önemli bir tarım ülkesi olan Mısır'da, tarımsal üretim değeri 1980'lerde 8.4 Milyar ABD doları idi. Pamuk'un yarattığı katma değer bu yıllarda çok daha fazlaydı. Ancak 1980'li yıllarda 529 milyon ton olan pamuk üretimi ve dünyada en büyük 7. Üretici olma istatistiği, günümüzde 59 Milyon ton üretim ve 29. pamuk üreticisi olma istatistiğine gerilemiştir. Söz konusu yıllarda dünya pamuk üretimi iki kat artış göstermiştir. Bu nedenle Mısır'da pamuk üretimi ve sektörün sorunlarının tamamen tarımın kendi özelliği gereği olduğunu düşünmek yanlış olur.

Tarımsal üretimde tüm ülkelerin tecrübe ettiği üç dönem vardır. Üretimin artırılması, rekabet ortamının yaratılması ve dünya ile rekabet ve sürdürülebilirlik dönemleri birbirini takip eder. Ancak henüz üretimi artırma ve rekabet edebilirlik aşamalarında olan Mısır'da ürüne özel politikaların ve çiftçileri kapsamayan tarım politikalarının varlığı tartışılabilir. Pamuk destekleri son 30-40 yıllık süreçte azalma göstermiştir. Özellikle üreticilerin üzerinde en çok durduğu konu haline gelen hasat sonu ürünlerin devlet tarafından alınmaması konusu aslında çiftçilerin piyasa ekonomisi esaslarını kabullenemediği anlamına da gelir. Bu sorunun aşılması çabuk çözülecek bir sorun olarak görülmemektedir. Pamuk bir endüstri bitkisidir. Üretiminde ve sonrasında uzmanlık gerektirmektedir. Çiftçilerin sosyo-ekonomik açıdan gelişimine de katkıda bulunacak bu ürünün yetiştiriciliği ile piyasa ekonomisine de geçiş hızlanabilir. Mısır ekonomisi ilerlese de tarım sektöründeki gelişim zafiyeti hem ekonominin diğer sektörleri için

olumsuz bir durum yaratmış hem de bu alt sektörün katkısının azalmasına sebebiyet vermiştir. Devlet tekelinin olmadığı ya da sınırlı olduğu piyasa ekonomisi esasları uzun vadede belirli avantajlar da getirecektir. Dünya Ticaret Örgütü'nün tarımsal dış ticaret şekillerini yeniden dizayn etmesiyle gelişmiş ülkeler uluslararası ticarete tarife sorunları yaşamaktadır. Mısır, henüz gelişmekte olan ülkeler kategorisinde yer aldığına göre bu önemli rekabet bitkisinin yetiştiriciliğinin yaygınlaştırılması için tarımsal destekler sürdürülmelidir. Piyasa ekonomisini etkilediği düşünülen destekleme alımı ve fiyat destekleri gibi destekler için Mısır ülkesine yönelik bir sınırlama olmaması bir avantaj olarak kabul edilebilir.

Tarımda aile işletmelerinin belirli bir oranda tutulması, tarımın iki aşaması için; yani sürdürülebilirlik safhası için büyük yarar sağlayacaktır. Aile işletmeleri, hem kırsal kalkınma politikalarının sağlanması hem de daha az girdi kullanım potansiyeli sebebiyle fayda sağlamaktadır. Avrupa Birliği ortak tarım politikalarının temelinde de bu konu gündeme alınmış ve pek çok aile işletmeciliği politikası desteklenmiştir. Mısır'da büyük ölçekli işletmeler desteklenmiş; daha küçük ölçekli işletmeler tarımsal desteklemelerden fayda sağlayamamıştır. Özellikle tarımda gıda maddesi üreten sektörlerin daha fazla teşvik alması doğru kabul edilebilir ancak bölgeye has ve dünyaca ünlü bir ürünün üretiminden vazgeçilmesi, GSYH katkısı açısından olumsuzluk yaratmaktadır. Üretim deseni değişikliği ile pamuğun yeniden gündeme alınması ve küçük ölçekli aile işletmelerinin de devamlılığının sağlanması, politika öncelikleri arasında yer almalıdır.

Mısır Devleti serbest piyasa ekonomisine geçiş için ilk adımları attığından devlet ile üreticiler arasında yapılan sözleşmeli tarım da doğal olarak ortadan kalkmıştır. Pamuk üreticisinin bu yönde bir beklentisinin olmaması, henüz serbest piyasa koşullarının tam olarak algılanamadığını da göstermektedir. Sözleşmeli tarımın küçük aile işletmelerinde devam etmesi, ya da belirli bir kaliteyi devam ettirmiş işletmelerde yürütülmesi ilk aşamada yapılabilir. Büyük ölçekli işletmeler yukarıda bahsedilen serbest piyasa koşullarını sağlamada daha aktif olacağından sözleşmeli devlet alımına da pek ihtiyaç göstermezler.

Mısır Pamuğu'nda kalite arayışları ile fiyat sorunlarına da destek olunabilir. Emeğinin karşılığını kaliteyle bağdaşmayan fiyat sebebiyle alamayan üretici pamuk ekim alanlarını terk etmektedir. Bunun yerine tahıl gruplarından buğday ve mısır gibi alanlara kaymaktadır. Mısır Pamuğu üretiminin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyen bu durum karşısında üretici beklentisi pamuk alım fiyatlarının erken belirlenmesidir. Ayrıca pamuk üretimine destek verilmek isteniyorsa prim sistemi tercih edilebilir. Uluslararası anlaşmalara uygun şekilde destekleme primlerinin verilmesi sistemine geçilebilir.

Pamuk üretimi hasatı zor kabul edilen ürünler arasındadır. Özellikle elle toplanan pamuk, üretimin aşamalarında hasat esnasında çok fazla maliyetin işin içerisine dahil olmasına sebebiyet vermektedir. Pamuk hasadında mekanizasyon da oldukça maliyetlidir. Uzmanlık isteyen bu mekanizasyon makinelerinin işletmelere kazandırılması kiralama yoluyla ya da kooperatifler marifetiyle olmalıdır. Kooperatifleşme hemen her gelişmekte olan ülkenin önemli bir sorunudur. İyi işlemeyen bir serbest piyasa ekonomisinde üreticiler kooperatiflere üye olsalar da hasat sonrası ürünlerini tüccara satabilmektedir. Eğer üyelerinin haklarını gerçekten koruyabilecek ve ucuza girdi bulabilecek alım ve satım kooperatifleri hayata geçirilebilirse, pamuk hasat maliyetlerinin ve işçilik sorunlarının önüne geçilebilir.

Hasat ile ilgili sorunlar maliyet dışında ürün kayıpları ile devam etmektedir. Mekanizasyona geçişin hızlı olamayacağı düşünüldüğünde vasıfsız işçi problemi maliyetleri arttırıcı rol oynamaktadır. Bu konuda yapılması gereken nitelikli tarımsal yayım çalışmaları ile tarla günleri düzenlenmesidir. Hasatta dekara en fazla verim alan ve en az hasat kaybını tecrübe eden işletmeler ödüllendirilerek aidiyet duygusu yaratılabilir. Hasat sonrası depolama olanaklarının kısıtlı olması da hasat maliyetlerini arttırıcı unsurlardandır. Bu noktada depoculuk faaliyetleri de hızlandırılmalıdır.

Pamuk endüstriyel bir bitkidir ve üretim sonucunda yenmemektedir. Endüstriyel üretim tarladan başlayıp çırçır fabrikaları ve iplik fabrikaları ile devam eder. Sonraki süreçte kumaş fabrikaları, hazır giyim sektörü ve moda evleri zincire dahil olmaktadır. Arz zinciri bir bütün olarak verimli çalışmamaktadır. Üretim azlığı ve kalitenin önemsenmemesi iplik ve kumaş maliyetlerini arttırmaktadır. Pahalıya gelen girdi maliyetleriyle çalışmak

istemeyen iplik endüstrisi %50 oranında Mısır Pamuk'unu terk etmiştir. Arz zincirindeki aksaklıklar sebebiyle bazı fabrikalar kapanmıştır. Ar-Ge ve inovasyon yatırımları ile endüstrinin de güçlenmesi sağlanabilir. Yerleşik moda evlerine gelen kumaş çeşitleri dünya modasını yakinen takip edemediğinden tercih edilmemeye başlanmıştır. Yerel kumaş modellerinin üretimlerinin yanında uluslararası modeller de üretilerek arz zincirindeki aksaklıkların giderilmesi desteklenebilir.

Pamuk, uluslararası borsalarda işlem gören bir ürün olduğu için yerel piyasadaki işlem fiyatı ile uluslararası borsalardaki işlem fiyatı arasında ciddi bir marj bulunmaktadır. Pamuğun nasıl toplandığını bile belki bilmeyen spekülör grubu, yerel piyasaları derinden sarsacak hamleler yapabilmektedir. Dünya genelinde endüstri bitkileri üretiminde bulunan tüm tarım işletmelerinin benzer sorunları yaşadığı bir gerçektir. Özellikle aile işletmelerinin pazarlık gücü düşük olan Fayyum'da, pamuk alıcısı tüccarların kapitalist davranışları emek sömürsü yaratmaktadır. Pamuk fiyatlarının bölgesel farklılık gösterdiğini ifade eden üreticilerin, aslında anlatmak istedikleri iyi bir dereceleme sisteminin olmadığıdır. Alım yapan tüccarların kendi kârlılıklarını dikkate alarak yaptıkları fiyat belirlemeleri, pamuğun bölgesel fiyat farkının nedenini göstermektedir. Pamuk alım sözleşmeleri ile bu sorun ortadan kaldırılabilir. Ancak bu sözleşmelerde belirtilen maddelere uyum için de sağlıklı bir hukuk altyapısı hazırlanmalıdır. Üretici, sezon başında, hasat sonu ürünü satabileceği fiyatı bilmelidir.

Üretim, satış ve rekabet sorunları ile son derece zayıf mücadele gücüne sahip olan Fayyum çiftçileri ve daha genel olarak Mısır pamuk üreticileri uluslararası pazarlık gücünü de yitirmiş durumdadır. Kaliteli Mısır pamuğunu daha iyi pazarlama imkânı bulamayan Mısır ihracatçıları, kumaş halinde ülkeye giren ürünler ile doyurucu miktarda olabilecek üretici rantını kaybetmektedir. İşlenmiş pamuğu satmak yerine pamuğu ipliğe dönüştürmek, ipliği kumaşa dönüştürmek ve kumaşı tekstil kıyafetine dönüştürmek, üretici, sanayici, perakendeci ve ticaret ile uğraşan diğer aktörler için de önemli rantlar demektir.

Mısır'da ekmek fiyatlarının aşırı yükselmesi ve kıtlık baş göstermesiyle ortaya çıkan iç savaş, tarımsal üretimin yenilebilir gıdalar üretimine doğru güncellenmesine sebep

olmuştur. Ancak sağlıklı bir organizasyonel yapı ve sürdürülebilir bir alt yapı ile hem gıda güvencesi hem de bir zamanlar Mısır ülkesinin dünyaca ünlü ürünü pamuk için istenen düzeye gelinebilir.

KAYNAKLAR

- Abd-allah, A. M., Abd-elmomen, SH. A., Elbana M. T., Faraj A. M. (2020). An Analytical of the Agricultural Policy Analysis Matrix for Egyptian cotton Crop. *Al-Azhar Journal of Agricultural Research*, 45(2), 1-7.
- Abdelraheem, H., Elnamky, M. (2018). An Economic Study of the Impact of some Agricultural policies on the Cotton and Rice Crops. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 28(2), 663-685.
- Abdel-Salam, M. E., Mohamed, A. M., Negm. El S. (2009). The Egyptian Cotton; current constraints and future opportunities. Textile Industries Holding Co. https://www.icac.org/econstats/country_facts/egyptian_constraints_opportunities.pdf
- Abdelsamie, M., Tarek, A., Eliw, M. (2020). Impact of Agricultural Policies on the Egyptian Cotton Sector Using Policy Analysis Matrix. *Asian Journal of Economics Business and Accounting*, 15(1), 50-59.
- Abdelsamie, M., Zhou, D. (2021). Performance of Egyptian Cotton Exports in the Global Markets. *Asian Journal of Education and Social Studies*, 16(2), 9-25. <https://doi.10.9734/ajess/2021/v16i230396>
- Ahmed, Y. (2016). The Egyptian Cotton: The Present And The Future Situation. *Journal of Agricultural Economics and Social Sciences*, 6(10), 1611-1624.
- Ahmed, Y., Delin, H. (2019). Current Situation of Egyptian Cotton: Econometrics Study Using ARDL Model. *Journal of Agricultural Science*, 11(10), 88-97. <https://doi.org/10.5539/jas.v11n10p88>
- Alkhateeb, T., Alkathlan, Kh. (2011). Competitive Ability of Egyptian cotton In Japanese Market. *Journal of King Saud University*, 22(2), 1-10, <https://www.researchgate.net/publication/332801817>
- Azalle, A.I.M., Mohammed, Z.S., Ebeid, A.E.B., El-Saied, O.S. (2014). Economic analysis of Egyptian cotton and the impact of policy on the development of agricultural production. *American-Eurasian Journal of Sustainable Agriculture*, 8(5), 26-34.
- Badr, O., Farrag, W., Mobarack, M. (2018). An economic study of the current position of Cotton crop in Gharbia Governorate. *Egypt. J. Agric. Res*, 96 (1), 331-349.
- Bahloul, A. (2001). The Future of Egyptian Cotton Exports in the International Market. *9th Conference of Agricultural Economists*, 215-248. <https://www.researchgate.net/publication/340574556>

- Chapagain, A., Hoekstra, A., Savenije, H., Gautam, R. (2005). The water footprint of cotton consumption; An assessment of the impact of worldwide consumption of cotton products on the water resources in cotton producing countries. *Ecological Economics*, 60(1), 186-203. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2005.11.027>
- Clapham, W. (1979). Agricultural System Structure and the Egyptian Cotton Leafworm. *IIASA Working Paper*, WP-79-079. . <http://pure.iiasa.ac.at/1104/>
- Cotton Arbitration and Testing General Organization reports. (2016-2021). <https://www.egyptcotton-catgo.org/ContactEN.aspx>
- El-Bahnasawy, U. A., El Bahaei, S. (2015). An Economic Study Of The Factors Affecting The Stability Of The Production And Trade Of Egyptian Cotton. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 25(2), 2015, 483-494.
- El-Heneidy, A., Khidr, A. A., Taman, A. A. (2015). Side-effects of insecticides on non-target organisms: 1- in egyptian cotton fields. *Egyptian Journal of Biological Pest Control*, 25(3), 685-690.
- Elsanasy, H. (2017). An Analytical Economic Study of Cotton Crop in Sohag Governorate. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 27(3), 1589-1604.
- El Sayed, A. S. S. (2021). Analytical Study of the Impact of Agricultural Policy on the Cotton Crop in Egypt (A Case Study of Fayyum Governorate). *Journal of Agricultural Economics and Social Sciences*, 12(12), 1129-1140.
- El Showeikh, D., Diab, Y., Mahmud, W. (2015). An Economic Study of the Determinants for the Supply Response of the Cotton Crop in Egypt. *Assiut J. Agric. Sci.*, 46(6), 104-120.
- EL-Zanfaly, H. T., Mohamed, H. SH., Ahmed, H. H. (2008). Measuring the Competitive Ability of Egyptian Cotton in Main Foreign Markets. *Journal of Agricultural Economics and Social Sciences*, 33(9), 6903-6916. https://jaess.journals.ekb.eg/article_47047.html
- Gowily, W. A. A., Rehan, M. K., Abd El-Maksoud, A. M. (2012). An econometric model of the Egyptian cotton market and expectations of future in the light of economic variables on the world cotton market. *Arab Univ. J. Agric. Sci.*, 19(2), 275-294. <https://doi.10.21608/AJS.2011.14779>
- Hassanain, H. (2021). A Study of The Most Important Economic and Productive Factors Affecting the Relative and Competitive Advantage of Egyptian Cotton Crop. *Journal of the Advances in Agricultural Researches (JAAR)*, 26(3), 197-212. <https://doi.10.21608/JALEXU.2021.96222.1006>
- Helal, A. F. (2020). Strategic Planning for The Cotton Crop and Its Products in Egypt. *Journal of Agricultural Economics and Social Sciences*, 11(8), 485-496.
- Houssin, S. (2015). Farmers Forbearing of Cotton Crop Cultivation at Some Villages of Qalyoubia Governorate. *Annals of Agric. Sci., Moshtohor*, 53(4), 817–824.

- Hussein, Y., El-Saghir, G., El Showeikh, D., Mohamed, H. (2019). Economic Study of the Productivity of the most Important Oil Crops in their Production Governorates in Egypt. *Assiut J. Agric. Sci.*, 50(4), 142-152.
- International Cotton Advisory Committee. (2022). <https://www.icac.org/DataPortal/DataPortal?Units=Area&Year=2021/22%20proj>
- Kamel, S. (2011). Buying Egyptian cotton in Egypt. *Tour Egypt*. <http://www.touregypt.net/featurestories/cotton.htm>
- KARVY COMTRADE (2009). *Cotton Seasonal Report*. <http://www.karvycomtrade.com>
- Khalil, M. (2013). Economics of cultivation and production of cotton in Egypt and its contribution to economic development for the period (2000 - 2009). *Kirkuk University Journal of Administrative and Economic Sciences*, 03(02), 130-152.
- Kohan Textile Journal Middle East and Africa Textile Portal. Egypt plans to double cotton production, revive 'White Gold' industry. (2018). <https://kohantextilejournal.com/egypt-plans-to-double-cotton-production-for-better-export-opportunities/>
- Macdonald, S., Meyer, L., Somwaru, A. (2003). Perspectives on Cotton Global Trade Reforms. *Economic Research Service, Us Department Of Agriculture, Washington*. <https://ideas.repec.org/p/ags/aaea03/21902.html>
- Masr, M. (2016). US dept of agriculture: Egypt's cotton industry continue to decline. <https://www.madamasr.com/en/2016/06/28/news/u/us-dept-of-agriculture-egypts-cotton-industry-continues-to-decline/>
- Mısır Tarım ve Arazi Islahı Bakanlığı - Fayyum Valiliği Tarım Müdürlüğü, Pamuk Raporları. (2016-2021).
- Mısır Tarım ve Arazi Islahı Bakanlığı, Pamuk raporu. (2020). Kahire. <https://moa.gov.eg/en/agriculture-directorates/>
- Mohammed, Kh. (2018). Economic study of organic cotton crop in Egypt. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 28(2), 647-662.
- Omar, Sh. (2022). Egypt: Cotton and Products Annual. *Foreign Agricultural Service*. <https://www.fas.usda.gov/data/egypt-cotton-and-products-annual-7>
- Osman, E., Tawfik, N., Nasr, N. (2016). The current status of the cotton crop in the province of Fayyum. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 26(02), 1133-1144.
- Panza, L., Williamson, J. G. (2015). Did muhammad ali foster industrialization in early nineteenth-century egypt?. *The Economic History Review*, 68(1), 79-100. <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1468-0289.12063/full>

- Radwan, L. S. (1997). Farmer Responses to Inefficiencies in the Supply and Distribution of Irrigation Requirements in Delta Egypt. *The Geographical Journal*, 163(1), 78-92. <https://doi.org/10.2307/3059688>
- Rehber, E. (2012). Temel Ekonomi. Ekin Basım Yayın Dağıtım. ISBN: 978-605-5335-29-8
- Richards, A. (1980). Agricultural Technology and Rural Social Classes in Egypt, 1920-1939. *Middle Eastern Studies*, 16(2), 56-83.
- Rodríguez, X. A., Elasmraag, Y. H. (2015). Assessing the total factor productivity of cotton production in egypt. *PLoS One*, 10(1), 1-14. <http://dx.doi.org/10.1371/journal.pone.0116085>
- Shaurub, E. H., A. El-Meguid, A., A. El-Aziz, N. M. (2014). Effect of Some Environmental Factors on the Toxicity of Azadirachtin to the Egyptian Cotton Leafworm *Spodoptera littoralis* (Boisduval) (Lepidoptera: Noctuidae). *Ecologia Balkanica*, 6(2), 113-117. <https://www.imbiomed.com.mx/articulo.php?id=112478>
- Soliman, I. M., Ewaida, U. (2005). Trends of public markets for Egyptian cotton. Department of Agricultural Economics, Zagazig University. *Conference Papers*. <https://ideas.repec.org/p/ags/zudacp/234045.html>
- Textile Today. (2017). Production and exports of Egyptian cotton increasing significantly. <https://textiletoday.com.bd/production-exports-egyptian-cotton-increasing-significantly/>
- The World Bank (Dünya Bankası). <https://data.worldbank.org/>
- The World of Food and Agriculture (Dünya tarım ve Gıda Örgütü), Dünya pamuk üretimi 2020. <https://www.fao.org/faostat/en/#compare>
- Tolba, R., Abd-Allah, E. (2018). Economic Impacts of Import Substitution Policy: A Case Study of Cotton Crop. *The Egyptian Journal of Agricultural Economics*, 28(03), 1355-1364.
- Uluslararası Pamuk Konseyi. <http://www.upk.org.tr/dunya-pamuk-tarihi>
- Varangis, P., Thigpen, E., Akiyama, T. (1993). Risk management prospects for Egyptian cotton. International Economics Department, The World Bank, *Policy Research Working Paper*. <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/857801468744274005/risk-management-prospects-for-egyptian-cotton>
- Yamane, T. (2006). Temel Örnekleme Yöntemleri,(Çevirenler: Esin, A., Aydın, C. Bakır, MA, Gürbüzselsel, E.). İstanbul: Literatür Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Islam Muhammed El Saady Abdelazeem

Doğum Yeri ve Tarihi : Fayyum / 11.02.1995

Yabancı Dil : İngilizce – Türkçe - İspanyolca

Eğitim Durumu

Lise : Wally Mizar Lisesi (2010- 2012)

Lisans : Fayyum Üniversitesi Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi (2012 - 2017)

Yüksek Lisans : Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Bölümü (2020-2023)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar : EGY Group Company For Import & Export.
Masala Company For Spice Mixes.

İletişim (e-posta) : islamaady22@gmail.com

Yayınları

:

Gürlük, S., Abdelazeem, I. 2022. Analysis of economic changes in the Egyptian cotton market (Fayoum governorate as a study model): 4th International Eurasian Conference on Science, Engineering and Technology (EurasianSciEnTech 2022), 14th - 16th December, 2022, Ankara, Turkey. www.EurasianSciEnTech.org